

Kuntapäätäjien kannattaisi kiinnostua vesiosuuskunnista.

>SIVULTA 34

www.kaks.fi

polemiikki

2/2024

tuoreen kuntatiedon erikoislehti

ONKO SINUN KUNTASI VOITTAJA?

*Suurta valtionosuusuudistusta tehdään
poikkeuksellisen pienellä rahalla.*

Euroopan muuttoliikeverkoston uusia julkaisuja

Maahanmuutto- ja turvapaikkarakortti 2023

Tämä raportti antaa yksissä kansissa kokonais-kuvan siitä mitä kehityskulkuja maahanmuutto- ja turvapaikka-asioissa on tapahtunut Suomessa niin lainsäädännön kuin myös käytännön osalta vuonna 2023. Raportti sisältää myös monipuolisia tilastoja maahanmuuton eri osa-alueilta.

Maahanmuuton tunnusluvut 2023

Tilastokatsaus Maahanmuuton tunnusluvut 2023 kokoaa yhteen laajasti Maahanmuuttoviraston, Poliisin, Rajavartiolaitoksen, Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön (IOM) ja Eurostatin tilastoja maahanmuuton, turvapaikka-asioden ja paluun osalta.

Julkaisut löytyvät osoitteesta: www.emn.fi/julkaisut/

Yhteystiedot:

Euroopan muuttoliikeverkosto, Maahanmuuttovirasto

Puh: 0295 430 431

emn@migri.fi

X (Twitter): @EMNFinland

www.emn.fi (Suomen kansalliset verkkosivut)

www.ec.europa.eu/emn/ (kansainväliset verkkosivut)

Euroopan unionin
rahoittama

Jenni Airaksinen
päätoimittaja

Muutoksissa tarvitaan sitkeyttä ja toivoa

Olen palvellut kuntakenttää yli 20 vuotta erilaisissa rooleissa ja jatkan tätä työtä innolla ja ylpeänä Kunnallissalan kehittämissäätiön ruorissa. Koko työurani ajan kuntakenttä on ollut muutoksessa.

Hallintotieteilijänä täytyy silti sanoa, että tällä hetkellä julkishallinnossamme käynnissä olevat muutokset ovat rakenteellisilta vaikutuksiltaan ehkä kuitenkin tymäkimmät, joita olen päässyt seuraamaan. Sote-uudistus, työllisyyspalveluiden uudistus, talouskriisi ja normipurkupyrimykset muodostavat moninaisen kokonaisuuden, jonka kokonaisvaikutuksia kuntakenttään on erittäin vaikea arvioida.

Tässä muutosmylläkässä tarvitaan sitkeyttä. Tätä voidaan kuvata vaikkapa resilienssin käsitteellä. Resilienssi on levinnyt kuntatutkimuksen käyttöön kahta tietä: yksilöpsykologiasta ja ekologiasta. Yksilöpsykologiassa resilienssillä kuvataan ja myös arvioidaan yksilön kykyä sietää kriisejä ja selviytyä niistä. Ekologisessa systeemiajattelussa resilienssillä puolestaan viitataan systeemin kykyyn uudelleenorganisoidua muutosten keskellä siten, että järjestelmän olennaiset toiminnot, rakenne ja identiteetti voidaan säilyttää.

Kuntien tulevaisuutta mietittäessä nämä molemmat näkökulmat ovat hyödyllisiä. Yksilöllistä resilienssiä tarvitaan suurissa muutoksissa, joiden stressaava vaikutus voi pahimmillaan johtaa uupumukseen ja näköalattomuuteen, toivottomuuteen. Nyt jos koskaan on tarve sinnikkäille yksilöille: viranhaltijoille ja luottamushenkilöille, jotka tietävät rakentavansa uudenlaista tulevaisuutta ja tekevät sitä pelkäämättä ja kykenevät viestimään myös toivoa kansalaisille.

Systeemiajattelu puolestaan voi olla avuksi kuntien mosaiikkimaisuuden ja erilaisuuden ymmärtämisessä. Erilaisuus ja itsehallinto kuuluvat yhteen. Keskinäisriippuvaiset järjestelmät (tässä vaikkapa systeemi, joka muodostuu naapurustoista, kylistä, kunnista, alueista, maakunnista ja valtiosta) toimivat parhaiten silloin, kun niiden paikallisimmat ja monimuotoisimmat osat ovat sekä autonomisia että joustavia.

Kunnat tarvitsevat vapautta valita omaan toimintaympäristöönsä sopivimmat tavat toteuttaa tehtäviään. Valtion osalta tämä edellyttää viisautta tunnistaa erilaisuuden ulottuvuudet ja ohjata kokonaisuutta kaventamatta erilaisten kuntien toimintakenttää liiaksi.

Kunnan toiminnan taustalla on suuri tarkoitus: luoda mielekkäälle elämälle edellytyksiä erilaisissa toimintaympäristöissä.

Suomalaiset kunnat ovat olennainen osa tulevaisuuden rakentamista, eikä tulevaisuutta kannata tarkastella vain katastrofiskenaarioiden kautta. Toivottomuuden sijaan tarvitaan sitkeyttä, oikein kohdennettua tietoa ja tulevaisuuteen suuntautuvaa toivoa. Tätä kaikkea meillä on, kanavoidaan se yhteiseksi tekemiseksi ja toivoksi.

KANNEN KUVA ISTOCKPHOTO

polemiikki 2/2024

Merja Ojala

Merja Ojala

Kari Penttilä

PÄÄKIRJOITUS 3

AJASSA

Mari Vaattovaara ja seutukaupungit 5

TIETOKAKS

Tuorein Ilmapuntari-tutkimus kertoo suomalaisten yhteiskunnallisia harmin aiheita.

Kansalaisten uskoa ja luottamusta asioihin on tutkittu. 10

BORGIN POINTIT

KAKSin tutkimuspäällikkö Sami Borg havainnoi kuntakenttää ja yhteiskuntaa palstallaan. 17

Nollasummapelin matematiikkaa 18

”Valtionosuuskoneeseen” ei ole tulossa uutta rahaa: kun joku kunta saa, se otetaan toiselta pois.

Kempeleen kunnanjohtaja ja Kuntajohtajat ry:n puheenjohtaja Tuomas Lohi. 24

LÄHIKUVASSA TIMO MIETTINEN

EU-vaaleilla on väliä. Eurooppatutkija muistuttaa vaikuttamisen tärkeydestä. 28

VESIOSUUSKUNTIEN MAHDOLLISUUDET JA RISKIT

Kuntapäätäjien pitäisi kiinnostua vesiosuuskunnista, pohtii Jämsän Vesi -liikelaitoksen vesihuoltopäällikkö, DI Vesa Arvonen. 34

PIKKUKAUPUNGIT TIENRISTEYKSESSÄ

Numeroiden ja tilastojen sijaan pikkukaupunkien kehittämistä pitäisikin tarkastella laadun näkökulmasta. 37

KOLUMNI

Akseli Tiitta 41

LAPIN KONKARIT TESTAMENTTAAVAT

KOKEMUKSENSA HYVINVOINTIALUEILLE

Lapissa olosuhteet ovat muovanneet terveydenhuollon tekemisen tapoja. Ihmisiä on hoidettu kekseliäästi, joustavasti ja kustannustehokkaasti – lähellä. 42

KUKOISTUSTA MAASEUDULLA?

REAKT-tutkimus paljastaa pienyritysten merkityksen. 50

TÄTÄ TUTKIN

Itä-Suomen yliopiston Kansanterveystieteen ja kliinisen ravitsemustieteen yksikön opetusavustaja Katja Holm tutki etätöiden työergonomiaa. 54

NUMEROT AUKI

55

POLEMIIKIN LUONTOKOULU

56

SEUTUKAUPUNKIEN KOHTALONKYSYMYS ON UUSIUTUMISKYKY

On jo aika lopettaa 50 – 60 vuotta jatkunut puhe väestön vähenemisestä.

Näin sanoo Helsingin yliopiston kaupunkimaantieteen professori ja Kaupunkitutkimusinstituutin johtaja **Mari Vaattovaara**.

Hän on HTT **Jenni Airaksisen** kanssa kirjoittanut Työ- ja elinkeinoministeriön kaupunkipolitiikkaryhmän toimeksiannosta selvitysraportin *Seutukaupungit: uusiutumisen ja elinvoiman edelläkävijät?*

Raportti on luovutettu kunta- ja alueministeri **Anna-Kaisa Ikoselle**, jonka vastuulle TEM:n kaupunkipolitiikan kysymykset kuuluvat.

Mari Vaattovaara sanoo, että kes-

kustelu suurimpien kaupunkiseutujen ulkopuolisesta Suomesta ja erityisesti seutukaupungeista on jäänyt junnaamaan paikoilleen.

Puhutaan väestötappioista, asuntojen arvojen alentumisesta, taantuvista alueista ja keskuksista. Aivan kuin ilman kasvua ei voisi tapahtua kehitystä.

– Kysymys on siitä, mitä seutukaupungeissa nyt tapahtuu, mihin ne voivat tarttua ja mistä ne saavat jatkossa voimansa, Vaattovaara sanoo.

Hän kysyy, millaisia ominaisuuksia meidän pitäisi tunnustaa seutukaupungeista voidaksemme tukea niiden kehitystä.

jatkuu >

*Akaa, Alajärvi,
Alavus, Forssa, Hamina,
Heinola, Huittinen,
Iisalmi, Ikaalinen,
Imatra, Jämsä,
Kalajoki...*

jatkuu >

Seutukaupunkeja on kaikkiaan 57 ja näiden yhteen laskettu asukasmäärä on yli 900 000. Niitä ympäröivissä maaseutumaisissa kunnissa asuu noin puoli miljoonaa kansalaista.

Joka neljännen tai viidennen kansalaisen arki kiinnittyy jollakin tavalla seutukaupunkeihin.

Seutukaupunkeja ovat siis kaupungit, jotka eivät ole maakuntien sa ykköskeskuksia, mutta ovat oman seutunsa ja talousalueensa keskukset. Puhumme Lohjan, Salon, Rauman, Loimaan, Forssan, Sastamalan, Ylivieskan, Saarijärven, Iisalmen, Kuhmon ja Tornion kaltaisista kaupunkeista.

Seutukaupungit ovat järjestäytyneet harjoittaakseen yhteistä edunvalvontaa. Siinä on haasteensa, sillä eriytymiskehitys koskee myös seutukaupunkeja samoin kuin laajemmin koko kuntakenttää.

Peruutetaan hetkeksi muutama vuosikymmen taaksepäin.

Vuonna 1998 Mari Vaattovaara väitteli tohtoriksi suunnittelumaantieteen alalta aiheenaan pääkaupunkiseudun sosiaalinen erilaistuminen.

Vaattovaaran havainto oli, että pääkaupunkiseudulla tapahtui sosiaalista eriarvoistumista, segregaatiota, jota kaupunkien hallinnossa ja päätöksenteossa ei vielä tunnistettu.

– Ensimmäinen tutkimustulok-

seni oli, että huono-osaisuus oli pistemäistä, mutta alueelliset erot kasvoivat.

Väitöstutkimus vei Vaattovaaran julkisen myrskyn keskiöön. Osa Helsingin kaupungin virkamiehistä ei pitänyt Vaattovaaran havainnoista, vaikka väitöstutkimuksen taustalla oli tieteellisesti kestävä tutkimusaineisto.

Vaattovaara arvelee, että hänen tutkimustuloksensa eivät kenties sopineet kertomukseen suomalaisesta hyvinvointivaltiosta, vaikka tutkimus ei millään tavalla hyökännyt hyvinvointivaltiota vastaan. Tutkimushan toi uutta tietoa asioiden korjaamiseksi.

Julkisuus asian ympärillä oli ensikertalaiselle jopa pelottavaa.

– En ollut tottunut haastattelujen antamiseen, mutta yllättäen joka taholta pyydettiin haastatteluja.

Julkisuuteen päätyminen oli kova koulu tutkijalle – ja samalla vahvista-

va kokemus siitä, että kun tutkimus perustuu lujaan tutkimusaineistoon, tutkijalla ei ole hätää.

– Koko tutkijanurani olen ollut vahvasti kiinni empiirisessä tutkimuksessa. Arvostan tiukkaa tieteellistä tutkimusta, jossa asetetaan ongelma, kysymys ja näkökulma - ja haetaan empiirinen aineisto, jonka valossa asioita tarkastellaan, Vaattovaara sanoo ja jatkaa.

– Sellainen tutkimustyö ei ole aina ristiriidatonta, mutta tieteen pyhin tarkoitus ja päämäärä on haastaa olemassa olevia ajattelutapoja - ei omaan mielipiteeseen vedoten vaan tehtyyn tutkimukseen perustuen.

Vaattovaara siteeraa professori **Erik Allardt**in kiteytystä tieteen olemuksesta.

– Allardt jaksoi loppuun asti muistuttaa, että ”yhteiskuntatiede haastaa olemassa olevia ajatteluta-

*...Kankaanpää,
Kannus, Kauhajoki,
Kauhava, Kemi, Kemijärvi,
Keuruu, Kitee, Kokemäki,
Kristiinankaupunki, Kurikka,
Kuusamo, Laitila, Lapua,
Lieksa, Lohja, Loimaa,
Loviisa...*

poja tieteelliseen tutkimukseen perustuen”. Olen tämän koulukunnan kasvatti.

...

Haastetaan siis olemassa olevia ajattelutapoja ja käsityksiä seutukaupungeista.

Se kuva, joka meille on syntynyt julkisuuden kautta seutukaupunkien ”suorituskyvystä”, ei perustu tieteelliseen tutkimukseen.

Mari Vaattovaaran ja Jenni Airaksisen selvitysraportissa nostetaan esille olennaisia kysymyksiä siitä, millaisten tilastoaineistojen kautta seutukaupunkien elinvoimaa arvioidaan – ja millaisten aineistojen kautta saadaan tutkimuksellisesti kestävä tietoa.

Selvityksen taustaksi Vaattovaara kävi läpi myös kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta.

Yksi virheellinen ajattelumalli liittyy nimenomaan kysymykseen väestökasvusta.

– Elinvoima ei välttämättä edellytä väestökasvua, mutta uusiutumista se kyllä edellyttää, professori sanoo.

Kuva seutukaupunkien elinvoimasta ja asukkailleen tarjoamista elämisen edellytyksistä on syntynyt pitkälti julkisuudessa nostettujen erilaisten rankinglistausten ja -karttojen kautta. Kuntarankingeissa on mitattu esimerkiksi elinvoimaa, vetovoimaa ja pitovoimaa.

Mari Vaattovaaran mukaan tällaiset tarkastelut eivät ole ongelmattomia mitatessaan useiden eri muuttujien kautta pohjimmiltaan samaa ilmiötä: kasvua.

Jos kasvua painottavia erilaisia muuttujia on useita ja kunnat pisteytetään jokaisen muuttujan kohdalla arvoilla 0–100 ”paremmuusjärjestykseen”, kärjestä löytyvät toistuvasti vain ne kunnat, joilla on kasvua.

Vaattovaaran mukaan tällaisilla kuntarankingeilla ei päästä laadullisiin kysymyksiin käsiksi.

...

Seutukaupungit kantavat vuosikymmenten mittaista painolastia muuttoliikkeen vaikutuksista.

Mari Vaattovaara muistuttaa, että muuttoliike on verottanut väestöä 1960–1970-luvuilta lähtien lähes kaikissa maakunnissa. Suurista, noin 100 000 henkilön ikäluokista jopa kymmenen prosenttia muutti Ruotsiin.

Myös tulevien syntyvien lasten syntymäkunta siirtyi muualle muuttavien hedelmällisyytikäisten asukkaiden mukana.

Vaattovaara painottaa, että tuorein pudotus syntyvyudessa ei ole erityisesti seutukaupunkien ominaisuus. Alhainen syntyvyys koettelee käytännössä useimpia kuntia.

Kokenut kaupunkitutkija on poiminut seutukaupunkiselvitykseen elinvoiman kannalta mielenkiintoisia vertailutilastoja.

Otetaan esimerkiksi väestönmuutos.

Kun muutosta tarkastellaan absoluuttisina lukuina eikä prosenttiosuuksina, kuva seutukaupunkien väestönmuutoksen suuruudesta avautuu paremmin. Monien seutukaupunkien kohdalla puhutaan vuositasolla muutamista kymmenistä poismuuttaneista.

Entä vieraskielisten osuus väestöstä?

Osuus vaihtelee seutukaupungeittain, mutta on toki selvästi alhaisempi kuin suurimmissa kaupungeissa.

Käännetään katse työelämään.

Yksityisellä sektorilla työskentelevien osuus suhteutettuna työvoimaan on seutukaupungeissa samaa luokkaa kuin suurissa kaupungeissa.

Oma lukunsa on asuminen.

Seutukaupungeissa asuinneliöitä on asukasta kohden enemmän kuin suurissa kaupungeissa. Myös asumisen kustannukset, asumistaso ja monipuolisuus voivat olla seutukaupunkien valtteja.

Entä väestön koulutustaso?

Toisen asteen ja korkeakoulutettujen osuus väestöstä on korkeinta suurissa kaupungeissa: Oulussa,

jatkuu >

...Mänttä-Vilppula,
Nivala, Nurmes, Oulainen,
Paimio, Parainen, Parkano,
Pieksämäki, Pietarsaari, Raabe,
Raasepori, Rauma, Riihimäki,
Saarijärvi, Salo,
Sastamala...

jatkun >

Jyväskylässä ja Tampereella. Mutta seutukaupungeista monet kurottelevat liki Turun ja Helsingin tasolle toisen asteen ja korkeakoulutettujen osuudessa. Koulutustasossa näkyvät alueellisia eroja.

Viimeisenä kaupunkimaantieteen professori nostaa vielä talouden.

Kun vertaillaan käytettävissä olevaa rahatuloa kulutusyksikköä kohden, huomattavalla osalla seutukaupungeista mediaanirahatulo alitti koko maan keskiarvon.

Mutta on vielä tilastotietoa, jonka Mari Vaattovaara arvelee olevan tähdellistä. Sitä vain ei ole suoraan selaisenaan saatavilla.

- Haluaisin tietää kuntakohtaiset asumisen kustannukset suhteessa käytettäviin tuloihin. Tämä tieto olisi mielenkiintoinen, professori sanoo.

■■■

Palataan siihen, mistä aloitettiin.

Mari Vaattovaara haluaa lopettaa valitusvirret kuntien väestömenetyksistä ja päästää kaikenlaiset kaupungit, kunnat sekä kansalaiset katsomaan jo eteenpäin - tulevaisuuteen.

- Historiaa ei koskaan ole kirjoitettu väestön määrän muutoksina, ei myöskään asuntojen arvon alenemisenä vaan ihmisten ja yhteisöjen toiminnallisuutena sekä tapahtumina, hän kiteyttää.

Paikoin erilaiset vertailut siitä, mikä kunta on Suomen elinvoimaisin, alkavat saada professorin mielestä erikoisia piirteitä.

- Väestötilastoja seurataan ikään kuin seurattaisiin pörssikursseja.

Nythän juttuja tulee ulos aiheesta useammin kuin uusia väestötilastoja, professori toteaa.

Hän pitää erinomaisena asiana seutukaupunkien verkostoitumista ja yhteydenpitoa valtion suuntaan.

- Vaikka olen koko tähänastisen urani tutkinut Helsinkiä, pääkaupunkiseutua ja metropoleihin liittyviä kysymyksiä, en koskaan ole mielestäni asettanut pääkaupunkiseutua ja

...Savonlinna,
Somero, Suonenjoki,
Tornio, Uusikaupunki,
Valkeakoski, Varkaus,
Viitasaari, Ylivieska,
Ähtäri, Äänekoski.

muuta Suomea vastakkain, en myöskään suuria kaupunkeja vastakkain seutukaupunkien kanssa.

Erilaisten kuntatyyppien välinen eriytyminen ehti Vaattovaaran mukaan edetä kohtuullisen pitkälle ennen kuin on löydetty poliittisia linjauksia ja keinoja yrittää puuttua eriytymiskehitykseen.

- On ollut hallituskausia, jolloin hallitusohjelmassa on tunnistettu saimaannorppa paremmin kuin kaupunkipolitiikka. Nyt näyttää siltä, että suurten kaupunkien merkitys tunnistetaan ja kasvu on nostettu agendalle.

Mutta.

- Tavallaan olemme samankaltaisessa tilanteessa kuin aiemmin hakiessamme keinoja ratkaista kaupungin sisäistä eriytymistä. Nyt kysymys on kaupunkien välisestä eriytymisestä. Toivottavasti ei kuvitella, että samat toimet voisivat auttaa kaikkia kaupunkeja.

Tällainen pelko on Mari Vaattovaaran mukaan aivan aiheellinen.

- On havaittavissa, että seutukaupunkeja analysoidaan ja niiden kehittämistä ohjeistetaan samanlaisin kriteerein kuin kaikkia muitakin kuntatyyppisiä. Eroja ei tunnisteta.

Ongelmia liittyy muun muassa yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmään.

- Maankäytön seurannassa käytetty laskentatapa on herkkä lähtöolettamuksille ja tuottaa helposti harhaanjohtavan tuloksen.

■ ■ ■

Selvityksessään Mari Vaattovaara ja Jenni Airaksinen rohkaisevat seutukaupunkeja unohtamaan juhlapuheet, käyttämään seutukaupungeille tunnistettavampaa ja kohdistetumpaa otetta – ja nostamaan esiin konkreettisia ehdotuksia.

Seutukaupunkien on oman tulevaisuutensa kannalta tunnistettava ne resurssit, joiden valossa omat voimavarat tulevat näkyviksi.

- Mitä esimerkiksi tarkoittaa hyvä elämä seutukaupungissa, Mari Vaattovaara kysyy. •

KAKS TUTKI

iStockphoto

VIHAPUHE, TROLLAUS JA SOSIAALIETUUKSIEN VÄÄRINKÄYTTÖ ÄRSYTTÄVÄT ENITEN

KAKSin tuoreimmassa Ilmapuntari-tutkimuksessa selvitettiin suomalaisten yhteiskunnallisia harmin aiheita.

Vastaajilta kysyttiin kahdeksantoista asiaa, jotka saattavat aiheuttaa verenpaineen nousua ja harmittavat toden teolla. Kun kyseessä oli monivalintakysymys, vastaajien oli mahdollista nimetä listalta niin monta harmin aiheita kuin halusivat.

Mitkä asiat suomalaisia sitten harmittavat ja jopa kyrsivät eniten?

Tasavahvoja harmin aiheita löytyi useita.

Enemmistöä hiertävät vihapuhe ja trollaus (54 %). Muita merkittävimpiä ärtymyksen aiheita ovat sosiaalietuuksien väärinkäyttö (46 %), ihmisten suvaitsemattomuus (44 %) sekä hallituksen suunnittelemat työelämäheikennykset ja sosiaaliturvan leikkaukset (44 %).

Kaksi viidestä on kiukkuisia kohdatessaan työhaluttomuutta (42 %), sosiaalista häiriökäyttäytymistä (42%), sotepalveluiden heikkoa saatavuutta (42 %) sekä ihmisten jatkuvaa mar-

matusta ja ruikutusta (42 %).

Hyvin tai varsin vähän harmittaviksi koetaan jatkuva Venäjältä varoittelu (10 %), yrittämisen arvostuksen puute (20 %), verotuksen korkeus (26 %) ja yksilöiden keskinäinen raaka kilpailu (27 %).

Ihmisiä, joita ei närkeästyä mikään lueteltu asia, pitää etsiä suurenuslasin kanssa (1 %).

Naisilla ja miehillä on osaksi erilaisia suuttumuksen aiheita.

Naiset pitävät miehiä useammin todella ikävinä asioina vihapuhetta, hallituksen suunnittelemaa heikennyksiä työelämään ja sosiaaliturvaan, ihmisten suvaitsemattomuutta sekä sote-palveluiden heikkoa tasoa ja saatavuutta.

Miehiä sapettaa naisia yleisemmin Suomen kiltteys EU-asioissa, ammattijärjestöjen masinoima turhanaikainen lakkoilu, ihmisten liiallinen holhoaminen, julkisen sektorin

tehottomuus, vähemmistöjen hyysääminen sekä valtion ja kuntien velkaantuminen.

★★★

Hallitus-oppositio-asetelma heijastuu kansalaisten vastauksissa. Näyttää jopa siltä, että hallitus- ja oppositiopuolueiden kannattajat elävät eri maailmoissa.

Hallituspuolueiden kannattajien hampaisiin joutuvat etenkin turhanaikainen lakkoilu, työn vieroksunta, velkaantuminen, sosiaalietuuksien väärinkäyttö, vähemmistöjen hyysääminen ja nykyajan ihmisten ainainen marmatus.

Oppositioapuolueiden tukijoita närkeästyttää vihapuhe, hallituksen suunnittelemat leikkaukset sekä ihmisten suvaitsemattomuus. •

KANSA LUOTTA A YHTEISKUNNALLISIIN TUTKIMUKSIIN JA TILASTOIHIN

Valtaosa kansasta pitää julkisia, esimerkiksi Tilastokeskuksen tuottamia tilastoja erittäin tai melko luotettavina (87 %).

Enemmän kuin neljä viidestä (84 %) luottaa valtion tutkimuslaitosten tuottamiin tutkimuksiin ja tilastoihin (esim. THL, VATT, UPI). Hyvin moni arvioi vähintään melko luotettaviksi myös yliopistojen ja korkeakoulujen yhteiskunnalliset ja taloudelliset tutkimukset (83 %) sekä kaupunkien ja kuntien tilastot (77 %).

Tämä käy ilmi KAKSin teettämästä kyselytutkimuksesta, jossa selvitettiin täysi-ikäisten kansalaisten luottamusta eri tahojen tuottamiin yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin tilastoihin ja tutkimuksiin.

Suomessa yhteiskunnallisia ja taloudellisia tilastoja, tutkimuksia ja skenaarioita tuottavat monet julkiset ja yksityiset tahot.

Vastaajilta kysyttiin viisiportaisella kysymyksenasettelulla, miten luotettavina tai epäluotettavina he pitävät eri tahojen tilastoja ja tutkimuksia.

Etujärjestötaustaisten tutkimuslaitosten (esim. LABORE ja ETLA) tutkimuksiin ja tilastotietoihin (57 %) ja etujärjestöjen itsensä tuottamiin tilastoihin ja tutkimuksiin (51 %) kohdentuu vähemmän luottamusta kuin luotetuimpiin tahoihin.

Noin puolet väestöstä antaa puhtaasti paperit etujärjestöjen tuottamille kyselyille ja erilaisille tutkimuksille, eikä juuri kukaan myöskään pidä niitä epäluotettavina. Moni katsoo, että etujärjestöjen tilasto- ja tutkimustiedot ovat jossakin luotettavien ja epäluotettavien tietojen välimaastossa.

Tiedotusvälineiden, yksityisten mielipidetutkimusyritysten ja erilais-

ten ajatushautomojen tutkimuksiin luotetaan vähemmän.

Kansalaisista noin kolmannes (33 %) pitää yksityisten mielipidetutkimuslaitosten tuotoksia luotettavina. Reilu kolmannes arvioi ajatuspajojen (37 %) ja tiedotusvälineiden (36 %) tuottamat tutkimukset uskottaviksi.

Yli kolmannes arvioi edellä mainittujen tahojen tuottamien tutkimusten olevan luotettavien ja epäluotettavien raja-alueella, ei siis ihan luotettavia mutta ei myöskään epäluotettavia.

Eniten avointa epäluottamusta kohdentuu tiedotusvälineiden tilaamiin ja tuottamiin tutkimuksiin (25 %).

Näkemykset eri tahojen tilastojen ja tutkimusten luotettavuudesta ovat yhteydessä kyselyyn vastanneiden koulutukseen.

Luottamus tilastoihin ja tutkimuksiin lisääntyy koulutustason noustessa. Vähemmän koulutettujen keskuudessa on keskimäärää hieman enemmän epätietoisuutta.

Akateemisesti koulutetut ovat taipuvaisia arvostamaan muita enemmän kaikkia tahoja lukuun ottamatta etujärjestöjen tuottamia tilastoja tai tutkimuksia.

Puoluekanta on yhteydessä käsityksiin eri tahojen yhteiskunnallisten ja taloudellisten tutkimusten ja tilastojen luotettavuudesta.

Luottamus julkisiin tilastoihin, yliopistojen ja korkeakoulujen sekä valtion tutkimuslaitosten tutkimuksiin on keski-

määrää korkeampaa kokoomuksen ja vihreiden kannattajien keskuudessa.

SDP:n ja vihreiden kannattajat antavat tunnustusta myös etujärjestöjen tuottamalle tutkimus- ja tilastotiedolle.

Perussuomalaisten kannattajat poikkeavat muista siinä, että heillä on keskimäärää vähemmän luottoa kaikkien tiedusteltujen tahojen tilasto- ja tutkimustietoon. Perussuomalaisten tukijoita arveluttavat etenkin tiedotusvälineiden ja etujärjestöjen tutkimukset ja tilastot. •

KAKSILLE TUTKIMUKSET TOTEUTTI VERIAN (AIEMMIN KANTAR PUBLIC). TUTKIMUSAINESTO ON KOOTTU INTERNETPANEELISSA 5.-10.4.2024. HAASTATTELUJA TEHTIIN YHTEENSÄ 1 055. VASTAAJAT EDUSTAVAT TÄYSI-IKÄISTÄ VÄESTÖÄ AHVENANMAATA LUKUUN OTTAMATTA. TUTKIMUKSEN TULOSTEN VIRHEMARGINAALI ON KOKO AINEISTON TASOLLA SUURIMMILLAAN VAJAAT KOLME PROSENTTIYKSIKÖÄ SUUNTAANSA

Kansa luottaa

TALOUTTA KOSKEVISSA ASIOISSA ENITEN taloustieteilijöihin ja tutkimuslaitoksiin

iStockphoto

Kevään 2024 Ilmapuntari-tutkimuksessa KAKS selvitytti kansalaisten näkemyksiä siitä, kuinka totuudenmukaisiksi eri tahojen puheet, lausunnot ja viestit koetaan Suomen talouden tilasta.

Kyselyaineisto kerättiin huh-tikuun alkupuolella juuri ennen pääministeri **Petteri Orpon** hallituksen kehysriihipäätöksiä. Vastaajat arvioivat 12 eri tahoa neliportaisella asteikolla.

Keiden näkemyksiin luote-taan?

Luottamus arvioihin maan talouden tilasta vaihtelee osin paljonkin sen mukaan, kannattaako kyselyyn vastannut hallitus- vai oppositiopuolelta.

SDP:n, vasemmistoliiton ja vihreiden kannattajat luottavat asiassa keskimääräistä enemmän ammattiyhdistysliikkeeseen, kun taas kokoomuksen ja perusuoma-laisten kannattajat keskimääräis-tä enemmän maan hallitukseen, pääministeriin ja valtionvarain-ministeriöön.

Enemmistö kansalaisista arvioi kahdeksan tahon viestinnän maan talouden tilasta olevan ainakin melko totuudenmukaista. Minkään tahon viestintää ei suora-naisesti kyseenalaisteta. Toi-saalta yhdenkään tahon sanomaa ei myöskään pidetä täysin totuu-

dellisenä.

Eniten luottamusta kohden-tuu suomalaisiin taloustieteilijöihin ja tutkimuslaitoksiin. Neljä viidestä arvioi taloustieteilijöiden ja tutkimuslaitosten (79 %) vies-tinnän totuudenmukaiseksi tai melko totuudenmukaiseksi.

Kaksi kolmesta luottaa myös valtiovarainministeriön virka-miesten (68 %), pankkien (68 %), kansainvälisten luottoluokittajien (64 %) ja ulkomaisten taloustie-teilijöiden (63 %) lausumiin.

Lisäksi enemmistö kansasta luottaa talousviestinnässä maan hallitukseen (57 %), tiedotusvä-lineisiin (55 %) ja pääministeriin (53 %).

Kolme organisaatiotahoa kui-tenkin erottuu siinä mielessä, että enemmistö kansalaisista ei luota niiden viestintään maamme ta-louden tilasta.

Suomalaisista lähes joka toi-nen (48 %) arvioi ammattiyh-distysliikkeen viestit vain vähän tai ei lainkaan totuudelliseksi. Enemmän kuin kaksi viidestä ko-kee opposition (46 %) sekä työn-antaja- ja yrittäjäjärjestöjen (44 %) viestinnän arveluttavaksi maan talouden tilaa koskevissa asioissa. •

”EI” leikkauksille eläkkeistä ja julkisista hyvinvointipalveluista

– MUTTA LAINANOTTOAKAAN EI SAA LISÄTÄ

KAKS selvitti kansalaisten kannan julkisen talouden erilaisiin mahdollisiin sopeuttamistoimiin. Kyselyaineisto kerättiin huhtikuun alkupuolella juuri ennen maan hallituksen kehysriihipäätöksiä. Tuloksista voidaan päätellä suuntaa antavasti, missä määrin valittujen toimenpiteiden iso kuva vastaa kansalaismielipidettä.

Vastajille esitettiin lista erilaisista keinoista julkisen talouden tasapainottamiseksi, kulujen vähentämiseksi ja tulojen kasvattamiseksi.

Tavoitteena oli selvittää, mitkä pahaltakin maistuvista keinoista olisivat niitä, joita oltaisiin valmiita kannattamaan ainakin jossakin määrin.

Näin kyselyyn osallistuneilta kysyttiin: Miten suhtaudut seuraaviin mahdollisiin keinoihin maamme talouden tasapainottamiseksi, kulujen

vähentämiseksi ja tulojen kasvattamiseksi, jos ajattelet asiaa pidemmällä yli kolmen vuoden tähtämellä?

Ainoastaan muutamat toimenpiteet olisivat sellaisia, joita kansalaiset haluaisivat käyttää.

Enemmistön kannattamia keinoja löytyy vain kaksi. Selvä enemmistö kansasta suhtautuu myönteisesti isojen julkisten hankintojen lykkäämiseen (69 %) ja yritystukien karsimiseen (65 %).

Joka toinen kannattaa myös veropohjan laajentamista (säädetään uusia veroja) (50 %) ja lähes puolet verojen korottamista (47 %).

Muut toimet ovat sellaisia, joiden toteuttaminen maistuisi enemmän tai vähemmän pahalta.

Eniten vastustusta (vastustaa tai vastustaa jossain määrin) herättävät eläkkeiden leikkaaminen (73 %), lainanoton lisääminen entisestään

(73 %), eläkeiän korottaminen (69 %) ja julkisten hyvinvointipalveluiden karsinta (63 %).

Enemmistö suomalaisista vastustaa myös sosiaali- ja työttömyysetuuksien leikkauksia (57 %) sekä julkisten palvelumaksujen korotuksia (55 %).

Verojen korottaminen (50 %) ja julkisen omaisuuden myyminen (50 %) olisi monien mielestä varsin epämieluisaa.

Petteri Orpon hallitus julkisti uusia julkisen talouden sopeutus- ja säästötoimia 16. huhtikuuta. Yksi keskeinen päätös oli yleisen arvonlisäveron korottaminen 1,5 prosenttiyksiköllä.

Tutkimustulokset osoittavat, että verojen korotukset ovat kansalaisten vähiten vastustamia sopeutuskeinoja. Toisaalta nekin hyväksyy vain joka toinen täysi-ikäinen. •

EPÄLUOTTAMUS PUOLUEITA JA PÄÄTTÄJIÄ KOHTAAN LISÄÄNTYNYT

iStockphoto

Julkista mediakeskustelua ja sosiaalista mediaa seuraamalla saa helposti kuvan suomalaisista aktiivisina politiikan ja poliitikkojen arvostelijoina. Suomalaisten käsitykset demokratian yleisestä toimivuudesta eivät kuitenkaan tue tätä ”musta tuntuu”-näkemystä.

Väittämä ”demokratia toimii kaiken kaikkiaan Suomessa hyvin” ei nimittäin kirvoita suuren suurien valitusvirsiä, vaan väittämä tunnustetaan omaa ajattelua vastaavaksi. Kaksi kolmesta (67 %) hyväksyy sen ja reilu neljäsosa (28 %) kiistää. Asia selviää tuoreimmasta KAKSin ilmapuntaritutkimuksesta.

Toisaalta vain kaksi viidestä ajattelee demokratian toimivan niin hyvin, että puheet kansalaisten huonoista vaikutusmahdollisuuksista olisivat vailla pohjaa (42 %). Joka toinen kiistää väitteen (50 %).

Myös poliittisten päättäjien kritisointi luonnistuu suomalaisilta.

Tosin tätä voi pitää myös toimivan demokratian edellytyksenä. Valtaosa kansalaisista uskoo, että poliitikot ajattelevat vain omia etujaan ja vähän välittävät kansalaisten tarpeista (69 %).

Näin kysyttynä epäluottamus on selvästi lisääntynyt vuoden 2020 keväästä (12 %-yksikköä). Eroa saattaa selittää se, että vertailun alkupisteessä koronaepidemian käynnistyminen ehkä lisäsi poliitikkojen arvostusta, tai toi ainakin esiin sen, että he eivät toimi poliitikkoina vain omalla asiallaan.

Kansalaisten suhteessa poliittisiin puolueisiin on kiinnostavia eroja liittyen siihen, miten asiaa kysytään.

Nykyisin alle puolet (44 %) kansalaisista uskoo, että puolueiden kautta kansalaisten mielipiteet tulevat päätöksenteossa huomioon otetuiksi.

Yleinen luottamus puolueisiin on heikentynyt johdonmukaisesti vuoden 2020 keväästä lähtien, mikä saattaa heijastaa muun muassa kan-

sallisissa eduskuntavaalitutkimuksissa esiin nousutta, vahvistunutta puoluepoliittista polarisaatiota.

Toisaalta suomalaisten luottamus omaan, itse kannattamaansa puolueeseen on yleistä puolueluottamusta vahvempaa. KAKSin tammikuussa 2024 julkistamassa aiemmassa mittauksessa lähes kaksi kolmesta äänioikeutetusta luotti omaan puolueeseen: siihen, jota voisi äänestää vaaleissa.

Asennemuutokset puolueita ja poliittisia päättäjiä kohtaan selittynevät osaksi myös nykyhallituksen säästö- ja sopeutustoimilla. Enemmistö väestöstä suhtautuu varauksellisesti useimpiin maan hallituksen tekemiin talouden sopeutustoimiin ja etuuksien leikkauksiin.

Valtaosa suomalaisista kuitenkin torjuu väitteen, jonka mukaan maan hallitus tekisi kansalaisten kannalta ikäviä päätöksiä puhtaasti ilkeyttään (70 %).

ANI HARVA USKOO vaikutusmahdollisuuksiinsa EU-päätöksentekoon

Puolueilla, EU-vaalien ehdokkaila, medialla ja Euroopan Unionilla on todellinen haaste saada suomalaiset vakuuttumaan siitä, että äänestämällä europarlamenttivaaleissa voi vaikuttaa EU:n päätöksentekoon.

KAKSin mielipideselvityksen mukaan vain yksi prosentti valtakunnallisen kyselyn vastaajista pitää erittäin hyvinä omia mahdollisuuksiensa vaikuttaa EU-päätöksentekoon. Viisi prosenttia pitää vaikutusmahdollisuuksiensa melko hyvinä.

Erittäin huonoina omia vaikutusmahdollisuuksiensa EU-tason päätöksentekoon pitää 45 prosenttia täysi-ikäisistä kansalaisista, ja 27 prosenttia katsoo vaikutusmahdollisuutensa melko huonoiksi. Joka kuudes (17 %) ei pidä vaikutusmahdollisuuksiensa asiassa hyvinä eikä huonoina. Viisi prosenttia vastaajista ei osannut sanoa kantaansa.

EU-päätöksenteko ei ole ainut areena, jolla kansalaiset pitävät vaikutusmahdollisuuksiensa heikkoina. Kyselytulokset ovat likipitään yhtä lohduttomia tuloksissa koetuista vaikutusmahdollisuuksista päätöksentekoon valtakunnallisella tasolla ja omassa maakunnassa.

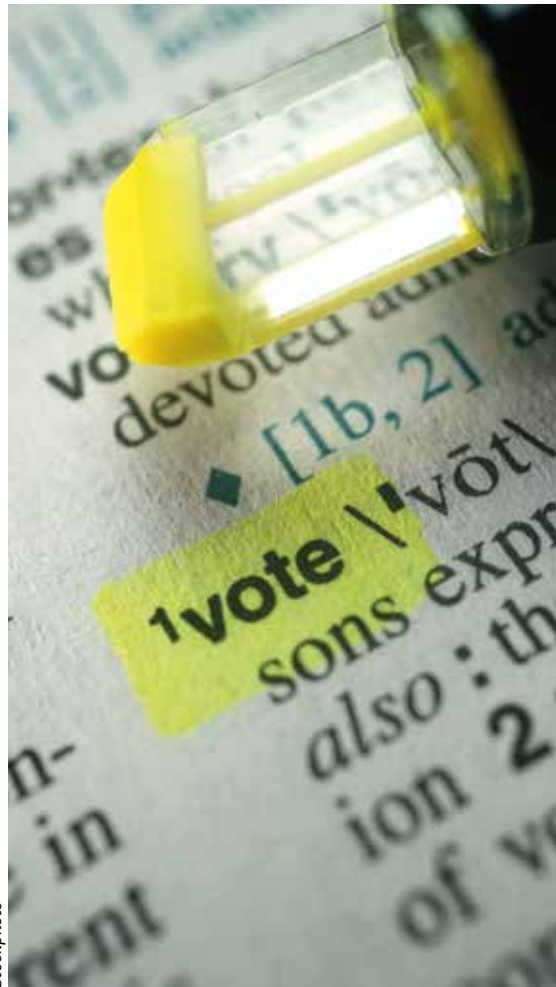
Parhaimmiksi kansalaiset kokevat vaikuttamismahdollisuutensa päätöksentekoon omassa kodissaan kotia

koskevista asioissa (89 %) sekä työpäivällä työtä koskevista asioissa (49 %).

Kaikilla muilla tiedustelluilla aree-

noilla vaikutusmahdollisuuksiensa hyvinä pitävien osuus on merkittävästi pienempi kuin heidän osuutensa, jotka pitävät vaikutusmahdollisuuksiensa melko erittäin huonoina.

Pääkysymys kuuluu seuraavasti. ”Kansalainen voi vaikuttaa asioihin välittömästi henkilökohtaisesti tai epäsuorasti osallistamalla esimerkiksi median, somen tai vaalien kautta. Seuraavassa on joukko erilaisia päätöksenteon tasoja kodin seinien sisältä aina valtakunnan ja Euroopan unionin tasolle. Millaiset mahdollisuudet sinulla on vaikuttaa päätöksentekoon seuraavilla tasoilla?” •

45%

täysi-ikäisistä kansalaisista pitää vaikutusmahdollisuuksiensa heikkoina EU-tason päätöksentekoon

Yleistyvä vyöryys kuormittaa yhteiskuntaa – ikäperusteinen rokotushjelma vähentäisi haittoja

Suomen väestö ikääntyy vauhdilla. Jo 42 prosenttia suomalaisista on yli 50-vuotiaita. Vastustuskyky heikkenee iän karttuessa ja riski sairastua infektioihin kasvaa. Tämä tuo mukanaan haasteita terveydenhuollolle.

Sairauden ehkäisy aina parempi kuin sen hoito

Rokotuksilla voidaan:

- Vähentää sairastavuutta ja kuolleisuutta aikuisväestössä
- Vähentää terveydenhuollon kuormitusta
- Suojata väestön työ- ja toimintakykyä
- Vähentää omasta tai läheisen sairaudesta johtuvia poissaoloja
- Pienentää sydän- ja verisuonisairauksien sekä muistisairauksien riskiä

Vyöryys rokotushjelmaan – vaikuttavaa ennaltaehkäisyä

Suomessa diagnosoidaan vuosittain yli 24 000 vyöryysutapausta. Tauti on yleinen, kivulias ja sillä voi olla myös pitkäaikaisia ja vakaviakin seurauksia. Pahimmillaan voi syntyä näköä uhkaava tila, kasvohalvaus tai krooninen kiputila.

Suurin osa aikuisista ei tiedosta olevansa riskissä, vaikka jopa joka kolmas sairastuu vyöryyseen elämänsä aikana. Lähes kolmannes vyöryysutapauksista esiintyy 50–64-vuotiaissa. Vyöryyksellä on siis merkittävä vaikutus paitsi ihmisten toimintakykyyn ja elämänlaatuun, myös terveydenhuollon ja työelämän kustannuksiin.

Vyöryyksen tautitaakka on tutkittu

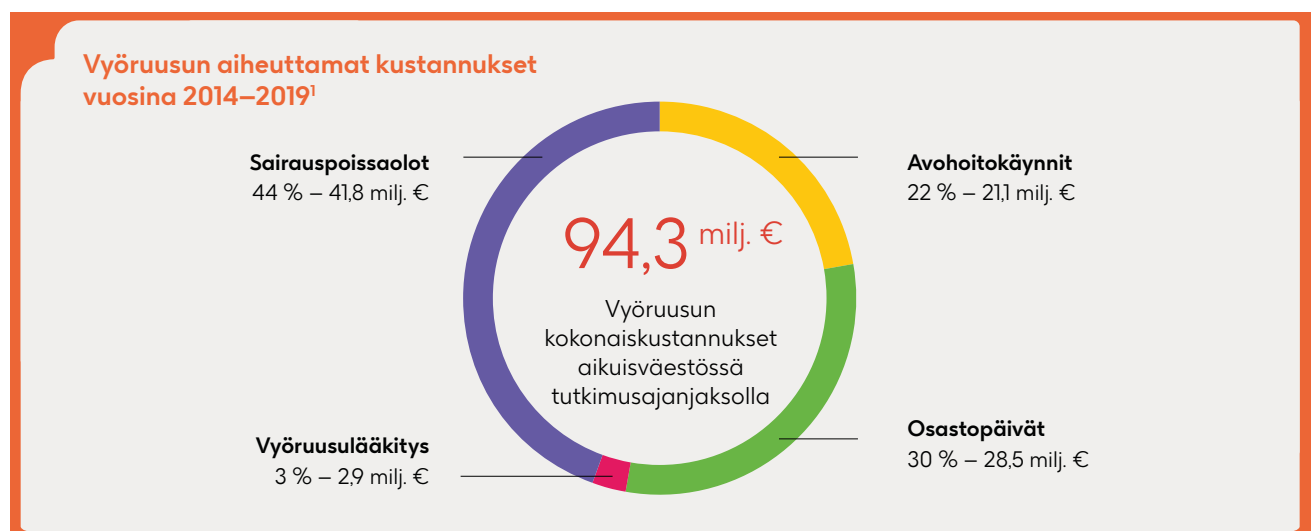
Nordic Healthcare Group selvitti vyöryyksen aiheuttamaa tautitaakkaa Suomessa osana Pohjoismaista tutkimusta. Kuuden vuoden tutkimusjaksona (2014–2019)¹:

- Vyöryyksen vuoksi tehtiin 163 000 lääkäri- ja hoitajakäyntiä
- Sairaalahoitopäiviä oli 71 000
- Sairauspoissaolopäiviä oli 120 000
- Vyöryyksen tapausmäärät kasvoivat vuosittain neljällä prosentilla ja kasvun odotetaan jatkuvan
- Alidiagnosoinnin ja -raportoinnin vuoksi vyöryyksen aiheuttaman todellisen taakan arvioidaan olevan vielä edellä mainittua paljon suurempi

Investointi, joka maksaa itsensä takaisin

Toisin kuten Suomessa, vyöryys on jo mukana monen EU-maan aikuisten rokotushjelmassa, koska sen on havaittu vähentävän sairastavuutta, kuolleisuutta ja terveydenhuollon kuormitusta. Se auttaa myös pitämään työikäiset terveinä ja työkykyisinä.

Rokottaminen ei ole kuluerä, vaan investointi. Onko Suomella varaa jättää aikuisväestöä rokottamatta?

¹ Nordic Healthcare Group GSK:n toimeksiannosta

Borgin pointit

Tällä palstalla KAKS:n tutkimuspäällikkö Sami Borg havainnoi yhteiskuntaa ja pohtii kuntia palvelevaa tutkimusta.

KAKS HAKEE UUDENTYYPPISELLÄ RAHOITUKSELLA YHTEISKUNNALLISTA VAIKUTTAVUUTTA

Kunnallisalan kehittämissäätiö KAKS tukee vuosittain muutamaa kymmentä uutta kunta-alan tutkimushanketta. Hakuja on joka vuosi kaksi. Puolen miljoonan euron vuosirahoituksesta suurin osa kohdentuu väitöskirjoihin ja tutkimusorganisaatioiden tutkimushankkeisiin.

KAKS myöntää myös post doc -apurahoja. Pienimuotoisemmin tuetaan seminaari- ja opintomatkoja, pro graduja sekä kunta-alan tutkimukseen liittyvää julkaisutoimintaa.

KAKS:n rahoittamia hankkeita on samanaikaisesti käynnissä vajaat sata. Olemme merkittävä rahoittaja kunta-alalla, tutkimusta rahoittavien säätiöiden joukossa korkeintaan keskipokoinen toimija.

Kunta-alalla tutkittavaa riittää ja niukat resurssit pitää käyttää järkevästi. Eri tutkimusaloilta tulee pyrkiä luomaan ja ylläpitämään riittävästi kunta-alan kehittämistä tukevaa tutkimusta, ja sellaisesta pysyvästi kiinnostuneita tutkijoita.

Varttuneiden tutkijoiden aika kuluu kuitenkin yhä enemmän oman tutkija-uran kansainvälisen profiilin kehittämiseen, meritoivimman tutkimusrahoituksen hakemiseen (esim. Suomen Akatemia) ja väitöskirjantekijöiden ohjaukseen.

Olemme KAKSissa pohtineet keinoja lisäkiinnostuksen herättämiseksi kunta-alan laajoja tutkimusmahdollisuuksia kohtaan. Emme ole luopumassa tutkimusrahoitukseemme pääperiaatteista, joita ovat jo pitkään olleet tutkimuksen vapaus ja monialaisuus.

Säätiö on asettanut vain hyvin yleisen kohdentumisehdon rahoittamalleen tutkimukselle: sen tulee tukea kuntia ja maakuntia ja niiden kehittämistä. Vahva tarjontalähtöisyys onkin taannut sen, että olemme saaneet hakemuksia

varsin laajasti eri tutkimusaloilta.

Samalla olemme tunnistaneeet tarpeen lisätä tutkimusalojen välistä yhteistyötä kuntia koskevassa tutkimuksessa, ja tarpeen lisätä tutkijoiden ja käytännön kuntatoimijoiden välistä vuorovaikutusta hankkeissa saadaksemme aikaan yhä vaikuttavampaa tutkimusta. Haluaisimme myös saada uusia senioritutkijoita kehittämään kunta-alaa hankkeillaan.

Vastauksena mainittuihin tarpeisiin KAKS avaa piakkoin avoimen ehdotuskutsun sellaisiksi monialaisiksi tutkimus-/kirjahankkeiksi, jossa eri alojen tutkijat ja muut toimijat kokoaisivat ja puntaroisivat – lähinnä olemassa olevaa tietoon pohjautuen – kunta-alalla tunnistettujen merkittäviä yhteiskunnallisia ongelmia ja niiden ratkaisukeinoja.

Haemme käytännön hyötyjä aidosti monialaisista ja vuorovaikutteisista hankkeista, jotka ovat valmiita kokeilemaan uusia toimintatapoja sekä hankkeiden toteuttamisessa että tulosten viestinnässä. Tähtäämme vahvaan yhteiskunnallisen vaikuttavuuteen.

Hankkeiden toteuttamisformaatti saa vaihdella. Itse prosessi on olennainen, ja lopputuote voi olla esimerkiksi toimitettu artikkelikokoelma, joka sisältää myös koosteita hankkeen ryhmäkeskusteluista ja niistä tehdyistä johtopäätöksistä. Edellytämme rahoitettavilta hankkeilta konkreettisia toimenpidesuosituksia ja tuemme hankkeiden näkyvyyttä.

Perästä kuuluu. Kyse ei ole tavanomaisesta rahoitushausta, joka söisi olemassa olevaa tutkimusrahoitustamme. Haemme ehdotuskutsulla innovatiivisia hanke-ideoita, joista pientä osaa rahoitamme esimerkiksi toimitus- ja kirjoittajapalkkioin. •

iStockphoto

NOLLASUMMAPELIN MATEMATIIKKA

Valtionosuuskone kääntyy hitaasti sote-uudistuksen jälkeiseen aikaan.

Poikkeuksellisen vaativa valtionosuusuudistus tehdään pienellä rahamäärällä, mutta jokainen kunta toivoo olevansa uudistuksen voittaja.

Todennäköisesti voittajia on vähän, sillä valtionosuusuudistus toteutetaan nollasummapelinä.

”Valtionosuuskoneeseen” ei ole tulossa uutta rahaa: kun joku kunta saa, se otetaan toiselta pois.

Valtionosuusuudistuksen selvityshenkilöt **Arto Sulonen** ja **Eero Laesterä** tiedostavat saamansa toimeksiannon vaikeuskertoimen.

– Kun sote-kustannukset on

riisuttu kunnilta pois, aiemman yhdeksän miljardin euron sijaan uudistusta tehdään vajaalla neljällä miljardilla eurolla mukaan lukien kunnille siirtyvä TE-palveluiden valtionrahoitus, Arto Sulonen sanoo.

Sulonen on ollut 1990-luvulta lähtien mukana kaikissa valtionosuusuudistuksissa. Nyt hän on toista kertaa vetovastuullisena vastaten valtionosuuslainsäädännön valmistelusta.

Edellisen kerran Sulonen luotsasi uudistusta vuonna 2010 toimissaan valtiovarainministeriössä

hallitusneuvoksena.

Tällä kertaa isänmaa – käytännössä kunta- ja alueministeri **Anna-Kaisa Ikonen** - kutsui Sulosen töihin eläkkeeltä.

Arto Sulonen tuntuu tietävän, mihin hän on kätensä upottanut.

– Hallitusohjelma on erittäin haastava tavoitteidensa osalta. Uudistukseen liittyy paljon kunnianhimoa, joka vaatisi isompaa rahallista volyymiä, mutta näillä reunaehdoilla edetään.

jatkuu >

Arto Sulonen

- SOTE-PALVELUJEN SIIRRYTTYÄ HYVINVOINTIALUEIDEN VASTUULLE KUNTIEN SUURIMMAT MENOT SYNTYVÄT VARHAISKASVATUKSESTA SEKÄ ESI- JA PERUSOPETUKSESTA.

jatkuu >

Uudistuksen aikataulu on tiukka: tavoitteena on viedä esitys valtionosuuslaista eduskunnan käsiteltäväksi helmi-maaliskuussa 2025.

Selvitystyö uuden valtionosuusmatematiikan taustalla on laaja.

Valtion taloudellinen tutkimuslaitos VATT selvittää eri ikäryhmien painoarvoja ja lakisääteisten palveluiden kustannuksia suhteessa valtionosuuden määräytymisperusteisiin.

HTT Eero Laesterä selvittää sekä kasvavien että väestöään tuntuvasi menettävien kuntien rahoitukseen liittyviä haasteita.

Maa- ja metsätalousministeriö selvittää saaristokuntiin liittyviä kysymyksiä. Tilastokeskus selvittää muita palveluiden saavutettavuuteen liittyviä määräytymisperusteita (asukastiheys ja syrjäisyys).

Yksinomaan tavoite tunnistaa kasvavien kuntien sekä väestöään menettävien kuntien lakisääteisten palveluiden rahoituksen tarpeet on Sulosen mukaan kuin kiikkulauta, joka pitäisi saattaa tasapainoon.

Tähän kysymykseen palaamme vielä vähän tuonnempana.

Tässä uudistuksessa valtion kuntamatematiikka muuttuu perustavalla tavalla.

Kun aiemmin korkeimmat valtionosuudet maksettiin ikäluokkaperusteisesti iäkkäimmistä kuntalaisista sote-kustannusten kattamiseksi, nyt suurin rahoitus kohdistuu toiseen ääri-päähän. Ikäluokkaperusteisissa valtionosuuksissa painottuvat 0–15-vuotiaat lapset ja nuoret.

– Sote-palvelujen siirryttyä hyvinvointialueiden vastuulle kuntien suurimmat menot syntyvät varhais-

kasvatuksesta sekä esi- ja perusopetuksesta, Sulonen muistuttaa.

Alhaisen syntyvyyden Suomessa kullannuput tuovat siis eniten euroja kunnan kassaan.

Jokaisen valtionosuusuudistuksen yhteydessä taustalla spekuloidaan yhdellä ja samalla kysymyksellä: missä määrin uudistus on politiikkaa ja missä määrin valtionosuusmatematiikkaa?

– Uudistus on aina täynnä vaikeita ja pääosin samoja kysymyksiä hallitusohjasta riippumatta. Kuntien väliset erot ovat jo niin suuret, että kaikkia eri suunnista tulevia poliittisia toiveita on mahdotonta toteuttaa. Siinä mielessä uudistus on epäpoliittinen, Arto Sulonen sanoo.

Aina ajoittain uudistusta epäillään

VALTIONOSUUEDET VUONNA 2024

VÄHITEN

ABSOLUUTTISESTI	ASUKASLUKU	EUROA
Tampere	249 009	-14 501 233
Eurajoki	9 211	-4 117 895
Kemi	19 499	-2 793 790
Hamina	19 549	-1 537 231
Harjavalta	6 753	-1 368 564
Hanko	7 832	-1 146 673
Kaskinen	1 256	-1 115 389
Kaavi	2 689	-767 340
Kustavi	950	-264 979
Vimpeli	2 671	-206 064
Pertunmaa	1 600	-178 519
Myrskylä	1 764	25 890
Pukkila	1 807	408 600
Heinävesi	3 061	521 480
Hartola	2 574	532 474
Tuusniemi	2 394	609 053
Hirvensalmi	2 091	633 002
Pyhäranta	1 963	774 216
Kyyjärvi	1 196	853 773
Karijoki	1 200	929 276

ENITEN

ABSOLUUTTISESTI	ASUKASLUKU	EUROA
Espoo	305 274	383 039 237
Helsinki	664 028	165 995 956
Vantaa	242 819	150 948 555
Oulu	211 848	100 479 453
Lahti	120 175	70 552 872
Porvoo	51 232	47 093 692
Jyväskylä	145 887	42 025 699
Nurmijärvi	44 458	38 808 163
Kirkkonummi	40 722	38 438 759
Tuusula	40 384	34 327 286
Lohja	45 811	31 673 991
Kuopio	122 594	30 005 599
Joensuu	77 513	29 243 981
Ylöjärvi	33 607	28 965 833
Hämeenlinna	68 043	27 469 721
Lappeenranta	72 650	27 252 267
Salo	50 933	26 775 604
Kokkola	48 006	26 682 632
Kaarina	35 848	26 564 342
Seinäjoki	65 323	26 396 499

VÄHITEN

EUROA/ASUKAS	ASUKASLUKU	€/ASUKAS
Kaskinen	1 256	-888
Eurajoki	9 211	-447
Kaavi	2 689	-285
Kustavi	950	-279
Harjavalta	6 753	-203
Hanko	7 832	-146
Kemi	19 499	-143
Pertunmaa	1 600	-112
Hamina	19 549	-79
Vimpeli	2 671	-77
Tampere	249 009	-58
Myrskylä	1 764	15
Kouvola	79 429	27
Vaasa	67 988	78
Mikkeli	51 980	97
Kotka	50 617	104
Turku	197 900	118
Jämsä	19 347	148
Mänttä-Vilppula	9 360	162
Pietarsaari	19 207	165

ENITEN

EUROA/ASUKAS	ASUKASLUKU	€/ASUKAS
Utsjoki	1 180	2 500
Ranua	3 618	2 290
Taivalkoski	3 825	2 286
Lestijärvi	695	2 164
Luoto	5 732	2 052
Vaala	2 626	2 050
Kauniainen	10 284	2 027
Pudasjärvi	7 603	2 005
Utajärvi	2 523	1 993
Uurainen	3 592	1 958
Perho	2 653	1 956
Liminka	10 258	1 952
Enonkoski	1 341	1 921
Enontekiö	1 811	1 887
Kärsämäki	2 474	1 851
Tyrvävä	6 562	1 838
Lumijoki	1 988	1 795
Toholampi	2 903	1 793
Pyhäntä	1 635	1 777
Kittilä	6 637	1 760

LÄHDE: VALTIOVARAINMINISTERIÖ

jopa käytettävän muihin tarkoitukseen kuin kuntien lakisääteisten palveluiden rahoituksen turvaamiseen.

Sulonen tunnistaa väitteen, ja kiistää saman tien tällaiset pelimahdollisuudet.

– On esimerkiksi kysytty, voidaan-ko valtionosuusuudistuksella ajaa kuntaliitoksia. Vastaus on yksiselitteinen. Ei voida.

Sulonen muistuttaa eduskunnan perustuslakivaliokunnan painottaneen useissa linjauksissaan kuntien rahoitusperiaatteen merkitystä. Sen

mukaan valtio takaa kunnille riittävät voimavarat antaessaan kunnille tehtäviä.

– Tämä on kuntien peruspalveluiden käyttökustannusten rahoitusjärjestelmä, jonka tarkoitus on varmistaa, että lakisääteiset palvelut pystytään turvaamaan kohtuullisella vero- ja maksutasolla kaikkialla Suomessa.

Poliittiset linjaukset ovat kuitenkin välttämättömiä valtionosuusuudistuksessa.

Valmistelukoneisto ei voi tehdä kovia päätöksiä esimerkiksi sii-

POLIITTISET LINJAUKSET OVAT KUITENKIN VÄLTÄMÄTTÖMIÄ VALTIONOSUUSUUDISTUKSESSA.

tä, mitä kuntien verolajeista viedään verotuloihin perustuvaan valtionosuuksien tasaukseen.

Valmisteilla olevassa uudistuksessa kuntakenttää jakaa voimakaimmin näkemys siitä, pitääkö voimallaitokset, erityisesti tuulivoima sisällyttää tasausmekanismiin kuntien kiinteistöverotuloja tasattaessa.

Itä-Suomen kuntien näkökulmasta länsirannikon kuntien tuulivoimatuotot olisi perusteltua ottaa huomioon tasauksessa, jolloin hyöty jakautuisi laajemmalle kuntajoukolle. Tuulivoimatuotoista pitäisi suunnata euroja myös itäisiin kuntiin, joilta tuulivoimahankkeet on ainakin toistaiseksi estetty Puolustusvoimien toimesta.

Uudistuksen vaikeuskerrointa korottaa vielä se, että lakiesitys tulee eduskunnan käsiteltäväksi kunta- ja aluevaalien alla.

Tietävästi yksikään valtionosuusuudistuksen valmistelu ei ole sujunut ilman jonkinasteisia lobbausyrityksiä.

– Mitä tulee verotuloihin perustuvaan valtionosuuksien tasausjärjestelmään, kunnilla on luonnollisesti intressi suojata niitä tulonlähteitä, jotka ovat itselle merkittäviä, Arto Sulonen toteaa ja avaa tasausjärjestelmän logiikkaa.

– Sellaisten verotulojen, jotka vaihtelevat vahvasti kunnittain tai vaihtelevat ajassa, pitäisi olla tasausjärjestelmän piirissä.

Kuntien tuloverot ja yhteisöverot ovat olleet käytännössä aina mukana ”tasauskoneessa”, kiinteistöveron asema ja osuus on vaihdellut.

jatkuu >

PIRU PIILEE YKSITYISKOHDISSA, SANOTAAN. ERITYISEN HYVIN SANONTA OSUU VALTIONOSUUSUUDISTUKSIIN.

jatkuu >

Voimassa olevan valtionosuuslainsäädännön mukaan kiinteistövero-rostta puolet on mukana tasauksessa. Voimalaitokset eivät kuitenkaan ole ydinvoimalaitoksia lukuun ottamatta tasauksen piirissä.

Jos uudistuksessa päädyttäisiin viemään kuntien kiinteistöverotutot voimalaitoksista tasauksen piiriin, linjaus koskisi todennäköisesti tuulivoiman lisäksi myös muita voimalaitoksia kuten aurinkovoimaa.

– Lienee selvää, että kuntien rahoitusjärjestelmä ei voisi kohdella joitakin teknologioita eri tavalla kuin toisia.

Sulonen painottaa, että kukaan ei halua sellaista tasausta, jossa kunta ei hyötyisi alueellaan sijaitsevista voimalaitoksista. Mutta tästä ei vielä oikeasti ole linjausta. Kunhan saamme perusteelliset laskelmat kaikesta olennaisesta, ryhdymme virittelemään tasausjärjestelmää.

Piru piilee yksityiskohdissa, sanotaan. Erityisen hyvin sanonta osuu valtionosuusuudistuksiin.

Erilaiset olosuhdetekijät – valtionosuuskertoimet – korottavat kuntien valtionosuuksia. Näin tunnustetaan esimerkiksi saaristoisuus, syrjäisyys, asukastiheys, kaksikielisyys ja saamen kieli sekä maahanmuuton mukanaan tuomat kielelliset haasteet.

– Vaikka näissä kertoimissa on kokonaisuuden näkökulmasta kyse kohtuullisen pienistä summista, niillä on iso merkitys yksittäisille kunnille, Arto Sulonen sanoo.

Oman painolastinsa uudistukseen tuovat vielä niin sanotut sote-palveluiden ”hännät”.

– Sote-rahoituksen siirto hyvinvointialueille rikkoo edelleen valtionosuusjärjestelmää. Tätä täytyy sietää jonkin aikaa, koska siirron vaikutuksia ei saada korjattua nopeasti, Sulonen harmittelee.

Eräät kunnat putosivat negatiivisen valtionosuuden kunniksi sote-rahoituksen siirtymässä. Nämä kunnat joutuvat nyt maksamaan valtiolle. Tässä laajuudessa tilanne on poikkeuksellinen.

Lisätään vielä vähän vaikeusker-toimia.

Samanaikaisesti edellä mainittujen haasteiden kanssa kuntien valtionosuusjärjestelmään on tulossa uusi elementti TE-palveluiden valti-onrahoituksen kautta.

– On vielä oma kysymyksensä, miten TE-palveluiden rahoitus saadaan istumaan kauniisti tähän järjestelmään, Sulonen arvioi.

Mutta uudistuksessa on mahdollista myös selkiyttää joitakin järjestelmään pesiytyneitä kummallisuuksia.

Valtionosuusjärjestelmä on ollut kätevä systeemi hoitaa valtion ja kuntien välistä suhdetta myös peruspalvelujen ulkopuolisissa asioissa.

Kuntien kuuluu maksaa osuutensa kuntalaisten KELA:n perustoimeentulotuen rahoituksesta. Näin kuntia patistetaan toimimaan sen puolesta, että asukkaat eivät putoaisi toimeentulotuella.

Maksuosuus on tähän mennessä laskutettu kunnilta vähentämällä se kahden vuoden viiveellä valtionosuuksista.

– Kunnat eivät havaitse kertyneitä kustannuksia, kun maksuosuus näkyy valtionosuuksissa miinuksena kahden vuoden kuluttua. Parhailtaan pohditaan tämän osuuden irrottamista valtionosuusjärjestelmästä omaksi reaaliaikaisemmaksi laskutusjärjestelmäksi. Kustannuksia se ei muuta, mutta selkiyttää järjestelmää ja lisää kannustavuutta, Sulonen selvittää.

Kunnille maksettavat verotulo-menetysten korvaukset muodostavat tällä hetkellä merkittävän osan valtionosuuksista. Uudistuksessa pohditaan näiden korvausten sulauttamista osaksi palveluiden valtion-

osuusperusteita sekä voimaantulo- ja siirtymäkauden järjestelyitä.

Selkeyttä haetaan myös valtionosuuskertoimiin. Sulosen mukaan pohdinnassa on myös joidenkin kertoimien yhdistämisä. Järjestelmässä näyttää myös olevan kriteereitä, joita on tutkimusten valossa vaikea perustella palveluiden rahoitustarpeilla.

Parhailtaan yritetään rakentaa järjestelmää, joka kestäisi aikaa.

– Rikkinäisen järjestelmän uudistaminen on kuitenkin vaikeaa, varsinkin jos mikään ei saa muuttua. Kaikki kunnat haluavat selkeää uudistusta, mutta omalta kunnalta ei saa ottaa mitään pois. Hyvä kysymys on, miten tällainen temppu tehdään, Arto Sulonen miettii.

Sote-uudistus teki suuristakin kaupungeista entistä valtionosuusriippuvaisempia. Valtionosuuslistauksia lukiessa plus- ja miinusmerkit saattavat kuitenkin hämätä lukijaa.

– Espoo saa valtionosuuksia, mutta sitä ei suinkaan ruokita vaan kaupungille kompensoidaan uudistuksessa tapahtuneita suuria menetyksiä, joita se ei saa kokonaan takaisin. Kompensaatio näkyy plusmerkkisenä, Sulonen tähdentää.

Osalla kunnista on vaikeaa käsitellä omalla kohdallaan valtionosuuk-sien edessä esiintyvä miinusmerkki.

Tällaisilta kunnilta on siirtynyt enemmän kustannuksia kuin tuloja hyvinvointialueille.

– Näin kunta jää itse asiassa plussalle, vaikka edessä onkin miinusmerkki. Kyse on siitä, että uudistuksessa voittaneiden kuntien valtionosuuksista on leikattu jonkin verran. Ei ole tarkoitus, että joku kunta hyötyy järjestelmä uudistuksessa kohtuuttomasti, Sulonen sanoo. Oma kysymyksensä on, onko sote-siirtolaskelmat aikanaan toteutettu oikein ja onko siirtolaskelmien pohjana olleet

Eero Laesterä

ON KAUPUNKEJA, JOISSA TUNTUVA VÄESTÖNKASVU VÄHENTÄÄ VALTIONOSUUKSIA.

vuodet valittu oikein. Siihen ei tässä uudistuksessa voida enää vaikuttaa.

Monien valtionosuusuudistusten konkari tietää, että kuntakohtaisten koelaskelmien tullessa julki edessä on turbulenssi ajanjakso.

– Niin käy aina kun jaetaan niukkuutta.

Palataan vielä kuntien ääripäihin.

Eero Laesterän saama toimeksianto on lievästi sanottuna kimurantti.

Laesterä tiedostaa selvittävänä kahta täysin erilaista ongelmaa kuntien ääripäissä nollasummapielin puitteissa.

Miten siis voidaan tukea asukasluvultaan kasvussa olevien kuntien palveluiden rahoitusta ja kykyä rahoittaa vaadittavia investointeja - ja

toisaalta tukea väestöään menettävien kuntien kykyä suoriutua lakisääteisistä palveluista.

Laesterä hakee vastauksia kysymyksiin, joista on paljon luuloja mutta vain vähän ajantasaista tietoa.

– Selvitän muun muassa sitä, kasvavatko kasvukuntien nettokäytökustannukset nopeammin kuin väestöään menettävien kuntien nettokäytökustannukset vai meneekö tämä yhtälö sittenkin päinvastoin, Laesterä summaa.

Myös kasvukuntien todellisesta investointikyvystä saamme tietoa, kunhan ensimmäiset laskelmat tulevat julki.

Lisäksi Laesterä tarkastelee yliopisto- ja korkeakoulu-kaupunkien palvelurakenteen kustannuksia.

– On kaupunkeja, joissa tuntuva

väestönkasvu vähentää valtionosuuksia. Kun esimerkiksi opiskelijoita on paljon, mutta 16-vuotiaista ja sitä vanhemmasta väestöstä valtionosuus on tätä nykyä 64 euroa asukasta kohden, kuntien omarahoitusosuus, joka on 1 360 euroa asukasta kohden, kääntääkin valtionosuudet laskuun. Tampereen tapauksessa ne ovat kääntyneet jopa pakkaselle, Laesterä selvittää.

Tällaisia negatiivisen valtionosuuden kuntia on muitakin kuin Tampere, mutta syyt tilanteen taustalla voivat olla erilaisia.

Juurisyy näiden tilanteiden taustalla on kuitenkin sote-rahoituksen siirrossa hyvinvointialueille.

– Ikäryhmäperustainen valtionosuus ja kunnan omarahoitusosuus voivat viedä pakkaselle sellaisia kuntia, joissa on suhteessa vähän lapsia mutta paljon aikuisväestöä, Laesterä toteaa.

Negatiivisen valtionosuuden kunnat ovat vedonneet, että tilanne korjattaisiin valtionosuusuudistuksessa.

Eero Laesterä ennakoii, että kesän aikana nähdään, mihin kaikkeen järjestelmä taipuu.

– Kun jollekin annetaan rahaa, se otetaan aina joltakin toiselta pois.

Laesterä arvioi, että valtionosuusuudistus ei kykene nostamaan kuntataloutta kokonaan tasapainoon.

– Niin suuriin ihmeisiin ei pystytä ilman lisärahaa.

Myös Laesterä tunnistaa taustalla käytävän kovan väännön kuntien tuulivoimatuotoista.

– Kunhan kaikki muut palikat ovat tässä uudistuksessa paikallaan, sen jälkeen paneudutaan tasausjärjestelmään, Laesterä tyytyy sanomaan.

Lopulta ratkaisu on kuitenkin poliittisten päättäjien käsissä.

Laesterä muistuttaa, että uudistuksen iso tavoite on kääntää kuntien valtionosuusjärjestelmä sote-uudistuksen jälkeiseen rahoitusaikaan.

– Helppoa se ei kuitenkaan ole, mutta se tehdään mikä pystytään. •

NYKYINEN VALTIONOSUUSJÄRJESTELMÄ EI TUNNISTA ENÄÄ KUNTIEN TARPEITA

Valtionosuusuudistus on välttämätön, jotta rahavirrat saadaan ohjattua nykyistä paremmin ja oikeudenmukaisemmin kuntien kesken, sanoo Kempeleen kunnanjohtaja ja Kuntajohtajat ry:n puheenjohtaja Tuomas Lohi.

Millaisia odotuksia vos-uudistukseen on asetettu kuntakentällä?

Nykyinen vos-järjestelmä on auttamattomasti vanhentunut. Järjestelmään tuli paha valuvika vuoden 2023 alussa: kuntien valtionosuus riippuu edelleen sote-kuluista, vaikka tehtävät siirtyivät hyvinvointialueille. Kuntien väliset erot vos-tasoissa kasvoivat sote-uudistuksen myötä, eikä järjestelmä tunnista enää riittävästi kuntakentän muuttunutta tilannetta.

Uudistuksen ykköstavoitteena tulee olla se, että kunnan kokonaistulot riittävät lakisääteisten tehtävien järjestämiseen. Jo pitkään on jatkunut trendi, jossa tulot ja menot eivät ole reaalielämässä kohdanneet, ja juopa näyttäisi vain vahvistuvan tulevina vuosina.

Kunnat joutuvat tasapainottamaan vos-vähennyksiä ja vajetta talouttaan sopeuttamalla, siis käytännössä palveluja leikkaamalla ja veroja kiristämällä.

Käytännössä vos-uudistuksen piirissä on vain noin 15% kuntien tuloista. Kuntakentällä olisikin toivottu, että kuntien rahoitusjärjestelmän arvioinnin ja uudistamisen kohteeksi olisi otettu koko kuntien rahoitusjärjestelmä, ei vain peruspalvelujen valtionosuudet. Nyt pelkona on, että isojakin teemoja jää valmistelun ulkopuolelle.

Millaiset ovat omat odotuksesi?

Vos-uudistus on välttämätön, jotta rahavirrat saadaan ohjattua nykyistä

paremmin ja oikeudenmukaisemmin kuntien kesken historiallisten kuntauudistusten (SOTE, TE-uudistus) jälkeen. Koko järjestelmä ontuu, sillä kuntien nykyinen valtionosuus ei perustu kuntien lakisääteisiin tehtäviin.

Uudistuksessa kasvukunnat ja -alueet tulisi huomioida nykyistä paremmin, koska näissä kunnissa kannetaan erityisen raskasta taakkaa kasvavista palvelutuotannon kustannuksista.

Myös voimistuva maahanmuutto ja sen myötä kasvava vieraskielisten osuus olisi reilua huomioida jatkossa paremmin, sillä se lisää selvästi palvelujen järjestämiskustannuksia.

Yleisesti ottaen on tärkeää, että vos-järjestelmästä saadaan yksinkertaisempi, ymmärrettävämpi ja läpinäkyvämpi. Olisi myös tärkeää kehittää ja hyödyntää tietojärjestelmiä niin, että vos-tulot saadaan reaaliaikaisemmin kuntien käyttöön, ja kunta-arjessa välittömästi syntyville menoille olisi tulopuolella nykyistä oikea-aikaisemmin myös katetta.

Kyseessä on kuntien välinen nollasummapele. Tavoitteena on tukea sekä kasvun kanssa kamppailevia kaupunkeja ja kehyskuntia että niin sanottuja taantuvia kuntia. Mitä ajattelet tavoitteesta ja sen mahdollisuudesta toteutua?

Vos-järjestelmän tulee varmistaa erilaisten ja eri kokoisten kuntien edel-

lytykset järjestää lakisääteiset peruspalvelut.

Keskeistä kuitenkin on, että rahoitusjärjestelmä kannustaa kuntia elinvoiman vahvistamiseen ja vahvistaa varsinkin kasvavien kuntien ja kaupunkien edellytyksiä investoida kasvuun ja hoitaa kasvavia sosiaalisia ongelmia.

Mitä verolajeja tulisi viedä verotulotasauksen piiriin ja mitä ei missään nimessä? Esimerkiksi tuulivoima?

Tasauksen piiriin lasketaan tällä hetkellä kunnallisvero, kuntien osuus yhteisöveron tuotosta ja kiinteistövero ydinvoimalaitosten osalta. Muut voimalaitosverotyypit ovat tasauksen ulkopuolella (muun muassa tuulivoima).

Voimalaitoshankkeissa on usein kyse suurista investoinneista, joilla on kansallisestikin merkitystä, eikä vähiten huoltovarmuuden kannalta. Yksittäisille sijaintikunnille hankkeilla voi olla iso taloudellinen merkitys, toisaalta voimalaitoksilla on kiistatta erilaisia haittavaikutuksia sijaintialueilleen. On kansallisestikin tärkeää, että kuntien kiinnostus mahdollistaa näitä investointeja alueilleen säily ja haittoja vastaan myös verohyödyt kohdentuvat niille.

Siirto verotulotasauksen piiriin sisältäisi merkittävän riskin näiden

YLEISESTI OTTAEN ON TÄRKEÄÄ, ETTÄ VOS-JÄRJESTELMÄSTÄ SAADAAN YKSINKERTAISEMPI, YMMÄRRETTÄVÄMPI JA LÄPINÄKYVÄMPI.

KUNTATALOUTEEN TARVITAAN PITKÄJÄNTEISYYTTÄ JA VAKAUTTA, EIKÄ JO VALMIIKSI EPÄSUHTA RAHOITUSPOHJA KESTÄ YHTÄÄN LISÄLEIKKAUSTA.

hankkeiden loppumisesta Suomessa. Tasausjärjestelmän mahdollisessa laajentamisessa tuleekin käyttää erityistä harkintaa ja tehdä vaikutusten kokonaisarviointia. Toisaalta tasauksen piiriin otettavien verotulokokonaisuuksien osalta linjan tulisi olla looginen ja kestävä perustelut myös pitkässä juoksussa toimintaympäristön muuttuessa.

Millainen on johtamasi kunnan valtionosuustilanne sote-rahoituksen siirron jälkeen?

Kempele lukeutuu alati harvenevaan kasvukuntien joukkoon Suomessa. Vaikka kunta tuottaa palvelut verrokkeihin nähden erittäin kustannustehokkaasti, nykyinen rahoituspohja ei riitä lakisäätteisten palvelujen järjestämiseen, saatikka kasvun ja peruspalvelujen järjestämisen edellyttämiin investointien tekemiseen.

Rahoitusvajetta joudutaan paikkaamaan säästölistojen lisäksi muun muassa maksuja ja veroja korottamalla.

Millaisia terveisiä haluat lähettää valtiovarainministeriön valmistelijoille?

Valtionosuuksien yleiskatteellisuus tulee säilyttää, sillä se vahvistaa kunnallista itsehallintoa ja mahdollistaa sen, että kunta voi itse päättää tulojensa tarkoituksenmukaisimmasta käytöstä. Tämä on erityisen tärkeää kuntatalouden kiristyessä, sillä korvamerkityt valtionosuudet vaikeuttavat kuntien talouden kokonaishallintaa.

Tämän päivän kunnat ovat elinvoima- ja sivistyskuntia, joilla on vastuu myös työllisyyden hoidosta, yrittäjyyden edistämisestä ja kasvun luomisesta. Tässä kaikessa onnistuminen näkyy kuntien menoissa ja tuloissa aiempaa suoremmin.

Rahoitusjärjestelmän tulisikin olla tätä kehitystä tukevaa ja siihen

kannustavaa sen sijaan, että rahoitus on suhteessa talouden kasvuun kustannusneutraalia.

Terveisesi Arkadianmäelle?

Kuntakentän kannalta suurin kysymys liittyy lopulta laudalla olevien pelimerkkien määrään. Isossa kuvassa perushintojen muutokset, kertomien päivitykset, tasauksen justeeraukset ym. ovat toissijaisia asioita, jos samaan aikaan koko pelilaudalta syödään jatkuvasti sadoilla miljoonilla pelimerkkejä vähemmäksi. Tämä kehitys on kestävä, ja se on pysäytettävä.

Tasapainoinen kuntatalous edellyttää jokaiselta kunnalta omaa aktiivisuutta taloudenpidossa ja vastuunkantoa päätöksenteossa. Tämän lisäksi valtion tulisi huolehtia täysimääräisesti osansa lakisäätteisten palvelujen rahoittamisesta.

Juurisyy kuntien talousahdinkoon on alati paisuvassa julkisessa sektorissa ja pahenevassa rahoitusepäsuhteissa kuntien ja valtion kesken. Lainsäätäjän on pidättäydyttävä kaikista kuntien kannettavaksi tulevista uusista velvoitteista, tehtävistä ja lisäkustannuksista, sekä purettava jo säädettyä normikuormaa yhteistyössä kuntakentän kanssa.

Kuntatalouteen tarvitaan pitkäjänteisyyttä ja vakautta, eikä jo valmiiksi epäsuhta rahoituspohja kestä yhtäällä lisäleikkausta. Kriisitietoisuuden luulisi olevan Arkadianmäellä hyvällä tasolla, sillä lähes jokainen kansanedustaja istuu myös kotikuntansa valtuustossa, useat myös hyvinvointialueiden vastaavissa.

Matti jää pysyvästi kuntakukkaroiden riesaksi ilman kokonaisvaltaista kuntatalouden arviointia, perusrahoituksen uudistamista ja rahoitustason tarkistamista. Kansalaiset tarvitsevat jatkossakin peruspalvelut, ja niistä laila turvattu palvelulupaus on valtion ja kuntien yhdessä kestäväällä tavalla kannettava. •

Lue lisää
Hoivatilojen
kohteista.

RT-OHJEKORTTI VUOKRAMALLIHANKKEILLE

Ohjeistus yhteiseksi hyväksi

Hoivatilojen **Jussi Vikman** toimi asiantuntijana uuden RT-sopimusasiakirja-kokonaisuuden laatineessa työryhmässä: “Arvojemme mukaisesti haluamme aktiivisesti ja rohkeasti edistää myös alan yhteisiä asioita.”

Hoivatilat jakoi osaamistaan ja kokemustaan, kun kiinteistö- ja rakennusosalalle luotiin vuokramallin hankkeiden toteuttamista varten RT-ohjekortti sekä RT-sopimusasiakirja-kokonaisuus. Malliasiakirjat laadittiin vastaamaan julkisen ja yksityisen sektorin toimitilarpeita.

Alan kokeneista ammattilaisista koostuneen työryhmän valmistama ohjeistus palvelee sekä isoja toimijoita että esimerkiksi pienempiä kuntia. Uusi RT-sopimusasiakirjakokonaisuus selkeyttää ja helpottaa sopimusten laadintaa hankittaessa tiloja vuokramallilla.

Vuokramallilla toteutettavat kiinteistöhankeet ovat ajankohtaisia myös julkisella sektorilla. Kun kuntien ja hyvinvointialueiden palveluverkkoja päivitetään, samalla lisääntyy myös kiinteistöhankeiden määrä. Vuokramalli tarjoaa kunnille ja hyvinvointialueille taloudellisesti kestävä vaihtoehdon tilojen hankkimiseen ilman omaa investointia.

Hoivatilojen hankkehityksestä ja asiakkuuksista vastaavan johtajan Jussi Vikmanin mukaan yhteiskunnallisissa hankkeissa vuokratiloja on hyödynnetty ennenkin. Taan-

noin ne kuitenkin usein ajateltiin väli- ja lyhytaikaisiksi, ikään kuin sekundäärisiksi tiloiksi.

Nyt ajattelutapa on muuttunut, kun on huomattu, että vuokrahankkeena saadaan tarkoituksenmukaisia, primäärejä ja pysyviä tilaratkaisuja. Markkinat ovat kehittyneet ja vuokramallin tarjontakin kasvanut.

“Kunnat, kaupungit ja hyvinvointialueet ovat tehneet selkeitä strategisia valintoja, että toteutetaan vuokrahankkeita eikä investoida itse. Jotkut ovat tehneet ratkaisun osittain resurssien tai rahoitustilanteen pakottamana, osa vapaaehtoisena valintana”, sanoo Vikman.

Toimiala kaipasi standardointia

Jo ennen nyt laadittuja RT-ohjekortteja ja sopimusmalleja Hoivatilat on toteuttanut ison joukon vuokramallin hankkeita julkiselle sektorille. Peruseriaate on ollut sama kuin yksityisen sektorin asiakkaille toteutetuissa hankkeissa: asiakkaan tarpeeseen räätälöidyt tarkoituksenmukaiset tilat investointivapaasti ja avaimet käteen -toteutuksella.

“Kunnat ja kaupungit ovat huomanneet, että avaimet käteen

-periaatteella rakennutetut, käyttäjän tarpeisiin suunnitellut tilat ovat tosi toimiva ratkaisu. Jokaista hanketta ei tarvitse, eikä välttämättä kannata, rakennuttaa ja investoida itse.”

Hoivatilojen hankkeissa Vikman on nähnyt, kuinka tarjouspyyntövaiheessa kunnan oma investointi ja vuokrahankinta ovat saattaneet mennä sekaisin.

“On esimerkiksi julkaistu tarjouspyyntöjä, joissa pyydettiin sekä rakentamisen urakkahintaa että liikehuoneiston vuokrahintaa. Hankintaa voisi verrata esimerkiksi vakiintuneeseen asuntojen, ajoneuvojen tai koneiden vuokraukseen: hankinnan yhteydessä pyydetäisiin palveluntarjoajalta vuokrahintaa ja myyntihintaa”, Vikman sanoo.

”Jokainen hoksaa, että vuokraus ja myynti ovat erilaista liiketoimintaa, jossa on erilaiset vastuut, käytännöt ja sopimukset. Jouduimme valitettavasti kieltäytymään useista tarjouspyynnöistä vuosien varrella, koska tarjoajan näkökulmasta hankintatapa oli epäsopeva”, hän lisää.

Näin Hoivatiloilla oli tunnistettu jo ennen RT-töiden käynnistymistä, että toimialalle selvästi tarvittaisiin standardointia. Hoivatilojen aktiivisuuden lisäksi asiaa olivat tahoillaan pohtineet esimerkiksi toimialan järjestöt Rakennustieto ja Rakli.

Jussi Vikmanin ja Hoivatilojen ajatus oli tuoda työryhmään tietoa vuokramallihank-

Jussi Vikman

◀ Hoivatilat toteutti vuokramallilla Helsingin kaupungille Metsolan ala-asteen Itä-Pakilaan vuonna 2023.

keissa kertyneestä kokemuksesta ja näkemyksestä sekä tarjota Hoivatilojen osaaminen koko toimialan käytettäväksi.

“Koimme, että kokemuksistamme olisi varmasti hyötyä koko toimialalle. Myös itsellemme, mutta samalla kunnille, kaupungeille ja kilpailijoillekin”, Vikman perustelee.

Aktiivisesti yhteisen hyvä eteen

Yrityksen ja yksilön täytyy elää arvojen mukaisesti, kertoo Vikman periaatteestaan. Yritys voi vapaasti toteuttaa strategiaansa, jakaa tietoa, rakentaa verkostoa ja vaikuttaa koko toimialan kehitykseen ja suuntaan – tai olla vastavasti tekemättä sitä.

“Tuntui luontevalta, että Hoivatilat on arvojen mukaisesti aktiivisesti ja rohkeasti edistämässä myös alan yhteisiä asioita. Olemme saaneet siitä positiivista palautetta. Kaikki ymmärtävät, että kun ala kehittyy, se hyödyttää kaikkia toimijoita – sekä tilaajia että tarjoajia.”

Rakennustietosäätiö RTS:n toimikunnan (TK 429, Built to suit -vuokramallin sopimusasiakirjat) puheenjohtajana toimi Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön tilat -palveluiden hankeyksikön päällikkö Jarmo Raveala, sihteerinä Rakennustiedon Tatu Waltari ja käsikirjoittajana Eva Elston-Hämäläinen Rakli ry:stä.

“Me muut olimme tasaveroisia jäseniä. Omalla aloitteellisuudellaan ja persoonallaan jokainen otti jollakin osa-alueella isompaa roolia osaamisensa mukaan. Koossa oli kiinteistö- ja rakennusosalta hyvin kokenutta ja taitavaa porukkaa. Sain työskennellä fiksujen ja osaavien ihmisten joukossa ja opin itsekin paljon”, Vikman sanoo.

Vahva työnäyte toimikunnalta

Toimikunnan iso työ on nyt valmis, ja uudet RT-ohjekortit ja -sopimuslomakkeet on otettu käyttöön. Ne tulevat Vikmanin mukaan palvelemaan julkista sektoria ja myös kaupallisia yksityisiä toimijoita vuosikausia, jopa vuosikymmeniä.

Sopimusmalli mahdollistaa parempia tarjouspyyntöjä ja on tarjoajan näkökulmasta selkeä. Malleilla voidaan toteuttaa monenlaisia hankkeita ja tarjouspyyntöjä.

Yhteiseen tavoitteeseen sitoutunut toimikunta saa Vikmanilta kiitosta. Vaikka mukana oli kilpailevia toimijoita, yhteistyön sujuminen kertoi oikeanlaisesta asenteesta ja mielentilasta. Asiat etenivät hyvään suuntaan, sillä kaikki ymmärsivät työn tarpeellisuuden ja hyödyn.

Vikman arvostaa toimikunnan työpanosta korkealle ja laskee itsekin käyttäneensä vapaaehtoisesti yhteensä täyden työkuukauden tuntimäärän toimikuntatyöhön – normaalin asiakas- ja hankekehitystyön päälle. Hän kiittää myös omaa tiimiään, josta annettiin merkittävä panos vahvalla taustatyöllä malliasiakirjojen syntyyn. Yhteisen hyvän eteen työskentelivät muutkin toimikunnan jäsenet organisaatioineen, jokainen mahdollisuksiensa mukaan.

“Hoivatilojen missiona on luoda parempaa yhteiskuntaa ja parempia palveluympäristöjä yhdessä kumppaneiden kanssa. Tällaisen työn kautta olemassaolomme perusteet konkretisoituvat. Lunastetaan lupauksia ja siirrytään sanoista tekoihin.” •

KOULU VUOKRAMALLILLA

Helppo hankkia, hyvä toimia

Me rakennutamme, omistamme ja vuokraamme tiloja, joissa on hyvä olla kaikissa elämän tilanteissa. Olemme toteuttaneet vuokramallilla yli 300 kiinteistöä: kouluja, päiväkotia, hoivan yksiköitä ja palvelukortteleita.

Tarjoamme omaan taseeseen rakennuttamiselle aidon vaihtoehdon ja laadukkaan toteutuksen – aina loppukäyttäjää kuunnellen. Kysy lisää!

VUOKRAMALLIN EDUT:

- + talouden ennakoitavuus ja kiinteistöriskin ulkoistaminen
- + tuorein tieto ja käytännöt suoraan markkinoilta
- + kattavat kiinteistöpalvelut samassa sopimuksessa
- + resurssien vapautuminen omaan toimintaan
- + tilat palveluna jopa 30 vuoden sopimuksella

JUSSI VIKMAN, ASIAKKUUSJOHTAJA,
050 490 7575, jussi.vikman@hoivatilat.fi

PETRI KAUPPINEN, PALVELUPÄÄLLIKKÖ,
0400 847 817, petri.kauppinen@hoivatilat.fi

teksti | Maria Markus kuvat | Merja Ojala

EU-VAALEILLA ON VÄLIÄ

Tulossa on tärkeät vaalit, sillä lähivuosina Euroopan parlamentissa tehdään isoja päätöksiä, jotka vaikuttavat meihin kaikkiin. Eurooppa-tutkija muistuttaa kuitenkin, että Euroopan unioni on muutakin kuin vain Brysselin instituutiot.

EU-päätöksenteko tuntuu suomalaisista kuntapäätäjistä helposti kaukaiselta ja vaikeaselkoiselta. Myös kansalaisille EU vaikuttaa näyttävästi etäiseltä, sillä heitä on saatu varsin heikosti vaaliurnille valitsemaan edustajat Brysseliin viiden vuoden välein.

Edellisissä Europarlamenttivaaleissa Suomessa asuvien äänioikeutettujen äänestysprosentti oli vain 42,7 prosenttia, ja siinäkin oli 1,7 prosenttiyksikköä nousua niitä edeltäviin vaaleihin.

Nyt asiaan kuitenkin näyttää tulleen muutos.

Euroopan parlamentin alkuvuodesta teettämän Eurobarometri-mielipidekyselyn mukaan suomalaisten kiinnostus kesän EU-vaaleihin on kasvanut merkittävästi edellisiin, vuoden 2019 vaaleihin verrattuna. Helmi-maaliskuussa tehtyjen haastattelujen perusteella 64 prosenttia

suomalaisvastaajista on kiinnostuneita kesäkuussa järjestettävistä EU-vaaleista. Edellisiin EU-vaaleihin verrattuna kiinnostus on kasvanut 20 prosenttiyksikköä.

Myös Helsingin yliopiston *Eurooppa-tutkimuksen keskuksen akatemiatutkija* ja *Vuoden eurooppalainen* -tunnustuksen vuonna 2021 saanut Timo Miettinen on huomannut kiinnostuksen kasvaneen, mutta varoo kuitenkin vetämästä liian suorita johtopäätöksiä, sillä äänestysaktiivisuus riippuu pitkälti myös olosuhteista.

– Viisi vuotta sitten alla oli juuri käyty eduskuntavaalit, joten ilmoilla oli vaaliväsymystä. Keskustelukin tuntui jotenkin vähän väsähtäneeltä pitkien hallitusneuvottelujen takia, hän muistelee.

Joka tapauksessa, EU-vaaleilla on väliä, ja suomalaiset tuntuvat sen tässä maailmantilanteessa kyllä ymmärtävän.

Eurobarometri kertoo, että äänestämisen nähdään entistä tärkeäm-

pänä ajankohtaisen kansainvälisen tilanteen vuoksi. Näin ajatteli 81 prosenttia kaikista kyselyyn vastaajista ja jopa 94 prosenttia suomalaisista.

Tosin julkinen keskustelu helposti lipsahtaa meillä lillukanvarsiin, kuten pullonkorkkikeskusteluun: EU:n SUP-direktiivin myötä alle kolmen litran juomapakkauksista pitäisi löytyä kesästä alkaen enää pakkauksessa kiinni pysyviä korkkiratkaisuja, ja tähän monia kismittää, vaikka tavoite onkin hyvä, eli vähentää muovin päätymistä ympäristöön.

– EU-uutisointia hallitsevat tyypillisesti pienet asiat, kuten pullonkorit. Samaan aikaan menossa on todella suuria muutoksia, jotka koskevat koko maailmanjärjestyksen pelisääntöjä. Tähän pitäisi löytää jonkinlainen tasapaino, Miettinen toteaa.

27 kansallista vaalia

Suomalaisille tärkeimmät aiheet kesän EU-vaalien alla ovat Eurobarometrin mukaan EU:n puolustus ja turvallisuus, Euroopan tulevaisuus ja ilmastonmuutoksen torjunta. Koko EU:n tasolla tärkeimmät vaaliteemat ovat puolestaan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunta

jatkun >

EDELLISIIN EU-VAALEIHIN VERRATTUNA KIINNOSTUS ON KASVANUT 20 PROSENTTIYKSIKÖÄ.

SUOMALAINEN KESKUSTELU TULEE VUOSIA JÄLKIJUNASSA JA KÄYMME IKÄÄNKUIN VANHOJA TAISTELUITA.

jatkuu >

sekä kansanterveys.

– On hyvä muistaa, että EU-vaalit, vaikka niissä valitaan Euroopan parlamentti eli ylikansallinen elin, koostuu kuitenkin 27 kansallisesta vaalista. Keskustelua kussakin jäsenmaassa ajaa eteenpäin ne kansalliset kysymykset, jotka juuri kulloinkin ovat pöydällä.

Ja niinpä myös kansallisella politiikalla ja sieltä nousevilla tulkinnoilla on suuri vaikutus siihen, mihin suuntaan kokonaisuudessaan EU kehittyi.

– Britannia on yksi esimerkki siitä, mihin yksipuolinen keskustelu EU:sta voi johtaa, Timo Miettinen muistuttaa.

Suomessa keskustelu on viime aikoina liittynyt usein korruptioon ja muihin väärinkäytöksiin, ja esimerkiksi Unkariin ja Puolaan liittyvät mielikuvat ovat melko negatiivisia. Niiden nähdään käyttävän systeemiä väärin ja blokkaavan EU-säännöksiä, ja molemmissa oikeusvaltion riippumattomuus ja demokratian ongelmat ovat pinnalla.

EU onkin ottanut edistysaskeleita muun muassa oikeusvaltioperiaatteiden vahvistamisessa ja korruption kitkemisessä, mutta asiat etenevät monien mielestä jopa tuskastuttavan hitaasti EU-tasolla.

– Suomalaisessa keskustelussa haluttaisiin, että asiat ratkaistaan nopeasti. Joskus kuitenkin hidat diplomatia voi tuottaa hyviäkin tuloksia. Esimerkiksi Unkari on saatu viime aikoina mukaan tiettyihin aloitteisiin suostuttelun keinoin.

Suomi on avautunut Eurooppa-asioille

Timo Miettisen tausta on filosofiassa ja aatehistoriassa, ja sitä lähtien, kun hän aloitti vuonna 2009 Eurooppa-tutkimuksen tutkijakoulussa, EU ja EU-politiikka ovat olleet osa hänen työpaletiaan.

Varsinkin viimeisen kymmenen vuoden aikana Miettiselle on tullut tutuksi julkisen kommentaattorin rooli Eurooppaa koskevissa asioissa.

Siihen varmasti osaltaan vaikuttaa hänen kirjansa ”Eurooppa: poliittisen yhteisön historia”, jonka Historian ystävien liitto valitsi Vuoden 2021 historiateokseksi, ja jota tasavallan presidentti Aleksander Stubb hehkutti omassa Facebook-päivityksessään kirjan julkaisuvuonna yhdeksi parhaista aatehistoriallisista teoksista, joita hän on lukenut tai kuunnellut kielellä kuin kielellä.

Eurooppa-tutkijan uransa aikana Miettinen kertoo huomanneensa, että EU-politiikkaan ja yleensäkin Eurooppaan liittyvä kotimainen keskustelu on ollut melko aaltoliikkeistä; välillä negatiivisempaa, välillä positiivisempaa. Pysyvämpi muutos on tapahtunut siinä, että suomalainen julkisuus on ylipäätään avautunut Eurooppa-asioille.

– Nyt tiedetään paljon paremmin kuin vuosituhannen alkupuolella, millaiset asetelmat esimerkiksi Ranskan politiikassa on.

Se taas on pysynyt Timo Miettisen mukaan valitettavasti ennallaan, että me suomalaiset alamme muo-

dostaa tulkintoja EU-asioissa vasta sitten, kun muualla käydään jo kii-vasta keskustelua. Olemme siis liian reaktiivisia EU-asioiden suhteen.

– Tämä saattaa johtaa sellaiseen vaikutelmaan, että taas meidät päästiin yllättämään. Ja tämä on ongelma.

Miettinen kertoo esimerkkinä, että olemme ehkä edelleen eurokriisin asetelmissa ja pohdimme, maksavatko unionin pohjoiset maat enemmän kuin etelä, vaikka keskustelu Euroopassa on siirtynyt aivan uusiin asetelmiin ja agendalla on esimerkiksi se, miten EU voisi vastata vahvemmin globaaliin kilpailuun.

– Suomalainen keskustelu tulee vuosia jälkijunassa ja käymme ikään kuin vanhoja taisteluita, hän lataa ja peräänkuuluttaa toimintaympäristön muutosten tarkempaa analysointia.

– Vain siten voidaan hahmottaa keskeiset EU-politiikan teemat ja vaikuttaa myös ennakoivasti.

Vaikuttamisen mahdollisuudet?

Viime vuonna Timo Miettinen kirjoitti Sitralle muistion Euroopan unionin tulevaisuudesta ja suunnasta. Siinä hän toteaa, että jos haluamme vaikuttaa EU:n tulevaisuuteen, pitää meidän tuntea unionin päätöksenteon rakenne ja vaikuttamisen mahdollisuudet.

EU:ssa tehdään merkittävä määrä lainsäädäntöä, joka vaikuttaa suoraan niin Suomen poliittiseen tilanteeseen ja ratkaisuihin kuin kuluttajan asemaan sekä investointien ja työpaikkojen sijoittumiseen, ja tietysti myös isoihin globaaleihin kysymyksiin,

jatkuu >

KUNNISSA ESIMERKIKSI HANKINTA- TAI KAAVOITUS- PÄÄTÖKSET OVAT USEIN SUORAAN KYTKÖKSISSÄ EU-SÄÄDÖKSIIN.

jatkuu >

kuten ilmastonmuutokseen.

– Jos otetaan yksi yksittäinen asia tai päätöksenteon lohko, jossa Euroopan parlamentin rooli korostuu, se on ilmastopolitiikka, Miettinen sanoo.

Kunnissa esimerkiksi hankinta- tai kaavoituspäätökset ovat usein suoraan kytköksissä EU-säädöksiin, ja onhan EU myös merkittävä aluetukien maksaja ja yhteisen maatalouspolitiikan toteuttaja.

– Eikä näitä kaikkia kysymyksiä kannata jättää vain valtionhallinnon varaan, vaan uusia aloitteita voi tulla yrityksiltä, kansalaisilta, järjestöiltä, ja niin edelleen, hän muistuttaa.

Olellaisinta kansalaisena ja kuntalaisena on tietysti antaa äänensä EU-vaaleissa.

– Niissä päätetään paljolti siitä, mikä kunnianhimon taso eri asioissa valitaan Euroopan tasolla. Vaaleissa siis määritellään suunta, mihin poliittinen laiva kääntyy.

Tärkeää olisi tietysti myös ennakkovaikuttaminen sekä täällä Suomessa että Brysselissä. Siinä on suomalaisilla Miettisen mukaan paljon parantamisen varaa.

– Pitäisi suoremmin osoittaa, millaisin välitysmekanismein meidän EU-keskustelu muuttuu konkreetti-

TIMO MIETTINEN

ASUU: Helsingin Pakilassa

AMMATTI/TEKEE: tutkija ja tietokirjailija

IKÄ: 43

MINUN EUROOPPANI ON...
vieraanvarainen ja avoin.

VAIKUTTAVIN EUROOPPALAINEN
AJATTELIJA: filosofi ja politiikan tutkija
Ivan Krastev, joka on tutkinut muun
muassa demokratian ja luottamuksen
merkitystä

LEMPIKAUPUNKI EUROOPASSA:
Berliini

KIRJA YÖPÖYDÄLLÄ:
Pedro Magalhães: The Legitimacy
of Modern Democracy

HARRASTAA: musiikkia ja satunnaista
urheilua

seksi toimenpiteiksi. Ihmisillä ei ole kykyä vaikuttaa EU:n suuntaan laajemmin, ja se tuottaa helposti jopa voimattomuuden kokemuksen.

Koulutusta myös kunnallis päättäjäille

Osaamisvajae, joka heikentää mahdollisuuksiamme vaikuttaa EU:n päätöksentekoprosessiin, on Timo Miettisen mukaan tunnustettu. Hän kertoo, että Sitra tarjoaa nyt ”Euroopan unionin tulevaisuuden johtamiskoulutusta”, jota hän on ollut itsekin kehittämässä.

– Kyse ei ole varsinaisesti lobbaukskurssista, vaan pyrimme miettimään suuria linjoja ja tulevaisuuden haasteita.

EUROOPAN UNIONI ON JÄSENVALTIOIDENSA PROJEKTI, JA KESKEISET AJURIT TULEVAT USEIN KANSALLISELTA TASOLTA.

sekä EU:n roolista globaalina toimijana.

Tärkeintä vaikuttamisen kannalta olisi Miettisen mukaan kuitenkin se, että EU- ja Eurooppa-asioita seurattaisiin mahdollisimman laajasti ja päästäisiin pois sellaisesta mielikuvasta, että EU olisi vain Brysselin instituutiot.

– Euroopan unioni on jäsenvaltioidensa projekti, ja keskeiset ajurit tulevat usein kansalliselta tasolta.

Hän toteaa, että uudet haasteet vaativat aina uudenlaisia ratkaisuja, ja uudenlaisia ratkaisuja pohdittaessa tarvitaan avoimuutta. Yksi hyvä esimerkki tästä on hänen mukaansa Elinkeinoelämän keskusliiton ajama 500 miljardin euron EU-tason tukirahasto strategiaan teknologisiin ratkaisuihin.

Tärkeät vaalit edessä

Miten Eurooppa-tutkija ja Euroopan historian asiantuntija näkee EU:n tulevaisuuden näin aivan EU-vaalien kynnyksellä?

Kurssi on Sitran asiamiehenä vuosina 2020–2023 toimineen **Jyrki Kataisen** ideoima, ja se on suunnattu muun muassa poliitikoille, järjestötoimijoille, yritysmaailman edustajille ja kunnallis päättäjäille.

Kurssikuvauksessa luvataan, että kurssi lisää ymmärrystä Euroopan unionin toimintatavasta, EU:n johtamisen ja päätöksenteon käytännöistä ja kehittämistarpeista

– Ensinnäkin uskon, että vaaleissa protestiäänestäminen tulee olemaan hyvin keskeisessä roolissa, johtuen muun muassa siitä, että julkisuudessa on keskusteltu niin kovaan ääneen inflaatiosta ja kustannusten noususta, Timo Miettinen sanoo.

Toinen varsin todennäköinen vaaliskenaario on hänen mukaansa se, että laitaoikeistolaiset ryhmät nostavat kannatustaan myös Euroopan tasolla.

Monissa Euroopan valtioissa, kuten Ranskassa, Saksassa, Italiassa ja Unkarissa, se on jo käynyt toteen. Keskeistä on Miettisen mielestä ymmärtää, mitä tämä tulee tarkoittamaan EU:n päätöksenteon kannalta.

– Tähän asti laitaoikeiston puolueet on jollain tavalla eristetty Euroopan parlamentissa merkittävistä yhteistyökuvioista. Tulevaisuudessa voi olla, että yhteistyötä pitää tehdä entistä laajemmalla rintamalla. Tämä voi toteutuessaan esimerkiksi laskea kunnianhimoa ilmastopolitiikan suhteen.

Hän muistuttaa, että EU-instituutiot on luotu tiettyyn tilanteeseen ja ne heijastavat tuon ajan ongelmia. EU syntyi taloudelliseen yhteistyöhön nojaavina järjestelyinä, ja jos haluamme, että EU kehittyy tulevaisuudessa vaikkapa vahvemmin turvallisuuspoliittiseksi toimijaksi, rajoitteet on syytä ottaa huomioon.

Toisaalta, jos unioni ei pysty vastaamaan muuttuvan turvallisuusympäristön vaatimuksiin, globaaliin kilpailuun tai ilmastomuutoksen kaltaisiin uhkiin, sen oikeutus tulee kärsimään.

– Itse laitan toivon isoihin kysymyksiin ja varsinkin nuorempaan sukupolveen, joka ei ole vielä niin kyyninen, hän miettii. •

teksti | Eeva-Liisa Hynynen

VESIOSUUSKUNTIEN MAHDOLLISUUDET JA RISKIT NÄKYVIKSI

Pitäisikö kuntapäätäjien kiinnostua vesiosuuskunnista? Pitäisi, vastaa aiheesta väitöskirjaansa valmisteleva tutkija.

Jämsän Vesi -liikelaitoksen vesihuoltopäällikkö, DI **Vesa Arvonen** on vesihuollon moniottelija. Kunnallisen liikelaitoksen johtotehtävien lisäksi hän pyörittää vapaa-ajallaan kotikaupungissaan Ylöjärvellä neljää vesiosuuskuntaa – ja sen lisäksi toimii kansallisella tasolla Suomen Vesihuolto-osuuskunnat ry:n puheenjohtajana.

Arvonen työstää Tampereen yliopiston jatko-opiskelijana väitöstudiumista aiheenaan *Vesiosuuskuntien merkitys ja mahdollisuudet Suomen vesihuollossa*.

– Tavoitteenani on löytää syitä vesiosuuskuntien haasteisiin ja toisaalta toimintatapoja vesihuollon turvaamiseksi sellaisilla alueilla, joissa kuntien omistamilla vesihuoltolaitoksilla ei ole resursseja toimintaan, hän sanoo.

Kuntien vesihuoltolaitokset näkevät ainakin pienehköt vesiosuuskunnat usein oman toimintansa kannalta riskinä, joka voi kaatua syliin.

Vesihuoltolain mukaan kunnat vastaavat vesihuollon järjestämisestä. Valtaosin vesihuolto on järjestetty kunnallisten vesihuoltolaitosten kautta.

– Kunnallisia vesihuoltolaitoksia on noin 350 ja ne huolehtivat noin

90:stä prosentista koko maan vesihuollosta, Arvonen summaa.

Sen lisäksi Suomessa on noin 1 300 vesiosuuskuntaa. Näistä noin 800 on Vesihuoltolain mukaisia vesihuoltolaitoksia.

Erot vesiosuuskuntien välillä ovat merkittäviä.

On suuria vesiosuuskuntia, kuten Ylivieskan kaupungin vesihuollosta vastaava osuuskunta, ja vastaavasti toisessa ääripäässä muutaman osakkaan vesiosuuskuntia.

– Vesiosuuskuntia on ajautunut kuntien syliin eri syistä. Pahimmillaan toiminta saattaa olla vain yhden henkilön varassa, jolloin riskit pienen vesiosuuskunnan äkillisestä kaatumisesta kuntien vastuulle ovat aivan todellisia.

Arvosen mukaan yllättäen nopealla aikataululla toteutettavat ve-

silaitosten yhdistämiset ovat haaste varsinkin pienille, niukasti resursoituille kunnallisille vesilaitoksille.

Väitöstutkimuksessaan Vesa Arvonen pyrkii löytämään uudenlaisia, parempia toimintatapoja: kuinka vesiosuuskunnat voisivat olla kunnallisille vesihuoltolaitoksille riskien sijaan potentiaalinen yhteistyökumppani.

Artikkeleista koostuvassa väitöstutkimuksessaan Arvonen peilaa vesiosuuskuntia eri tulokulmista.

Artikkeleista ensimmäinen on jo julkaistu, neljän artikkelin kokonaisuudesta kaksi seuraavaa ovat jo ”vaiheessa”.

Pääosin Vesa Arvonen on tehnyt tutkimustyötä leipätyönsä ohessa. Ylöjärveläisten vesiosuuskuntien

pyörittämisen kautta hän tietää, millaisesta toiminnasta vesiosuuskunnissa oikeasti on kysymys.

– Parhaimmillaan vesiosuuskunnat ovat toimivampia kuin vesilaitokset. Osuuskunnissa raha kiertää osuuskunnan sisällä toisin kuin kuntien vesihuoltolaitokset saattavat joutua tulouttamaan euroja omistajakunnan tarpeisiin. Näin osuuskunta voi investoida toiminnan tuloksen omiin tarpeisiinsa.

Mutta. On myös toinen ääripää.

– On osuuskuntia, joissa kaikki velvoitteet eivät edes täyty ja osuuskuntaa pyöritetään pakon edessä vastentahtoisesti. Voi myös olla, että osuuskunnan vastuullisilla ei ole tiedossa kaikki vastuut, Arvonen toteaa.

Pahimmillaan voi syntyä tilanteita, joissa myös veden laadussa ilmenee ongelmia.

jatkuu >

OSUUSKUNNISSA RAHA KIERTÄÄ OSUUSKUNNAN SISÄLLÄ TOISIN KUIN KUNTIEN VESIHUOLTOLAITOKSET SAATTAVAT JOUTUA TULOITTAMAAN EUROJA OMISTAJAKUNNAN TARPEISIIN.

jatkuu >

Kuten kuntien vesihuoltolaitoksilla, myös vesiosuuskunnissa investoinnit edellyttävät riittävää rahoitusta.

– Kuinka vesiosuuskuntien investoinnit sitten rahoitetaan, siinä on paljon vaihtelua. Osa vesiosuuskunnista on tiedostanut ajoissa saneeraustarpeen ja on kerännyt taloudellista puskuria, Arvonen sanoo.

Osalle investointitarpeet tulevat enemmän tai vähemmän yllätyksenä.

Arvosen mukaan hyvin hoidettu pumppaamo kestää 30 vuotta, ja huonosti hoidettu tulee tiensä päähän nopeammin.

Arvonen muistuttaa, että 2000-luvun alussa perustettiin paljon uusia vesiosuuskuntia.

– Nyt aletaan tulla siihen pisteeseen, että monet pumppaamoista on saneerattava. Rahoitus kerätään osakkailta, mutta voi myös olla, että kaikissa investoinneissa rahoitus ei riitä.

Arvonen ei tiedä tapausta, jossa vesiosuuskunta hakisi saneerauksiin lainaa. Jos näin meneteltäisiin, lainan saamiseksi tarvittaisiin kunnan takaus.

...

Palataanpa kysymykseen, miksi kuntapäätäjien kannattaa kiinnostua vesiosuuskunnista.

– Siksi, että vesiosuuskunnat ovat käytännössä kunnallisen vesilaitoksen jatke sellaisilla alueilla, joihin kunnan verkosto ei ole vielä ulottunut tai ei ole järkevääkään liittää niitä kunnan verkostoon etäisyyden vuoksi.

Mitä kuntapäätäjien pitää tästä yhtälöstä ymmärtää?

– Ainakin se, että kunnan yhteistyö osuuskuntien kanssa on tärkeää, etteivät vesiosuuskunnat kaadu kunnan syliin hallitsemattomasti.

Arvonen korostaa, että rakentava yhteistyö ei tarkoita aina rahallista satsausta. Se voi tarkoittaa koulutusta, tiedon jakamista, kykyä vastata yhdessä uusiin haasteisiin lainsä-

dännönkin muuttuessa.

Arvonen mainitsee esimerkkinä Mäntsälän kaupungin vesihuoltolaitoksen, Nivos Oy:n, joka kutsuu vuosittain kaupungin alueen vesiosuuskunnat yhteistapaamiseen. Vesiosuuskunnat saavat alan kysymyksistä päivitetyn, ajantasaisen tiedon.

Vaikka niin yksityisellä kuin julkisellakin sektorilla on viime vuodet podettu työvoimapulaa, Vesa Arvosen mukaan isot vesiosuuskunnat ovat olleet alan ammattilaisille haluttuja työpaikkoja.

– Yleensä sieltä lähdetään vasta eläkkeelle.

Suurilla vesiosuuskunnilla ei juuri ole hätää. Vesa Arvonen tähdentääkin, että kuntien kannalta olennaista on hyvissä ajoin tunnistaa ne vesiosuuskunnat, joilla on riski kaatua lopulta kunnan syliin.

Arvonen muistuttaa, että vaikka kunnat eivät aina mielellään lähde liittämään vesiosuuskuntia omaan vesihuoltolaitokseensa, kyse on kuitenkin kuntalaisten perustavimmasta tarpeesta: vedestä.

Jokin ratkaisu kriittisiin tilanteisiin täytyy löytyä.

...

Palataan vielä Vesa Arvosen väitöshankkeeseen.

Arvosen mukaan vesiosuuskuntaan liittyvälle tutkimustiedoille on akuutti tarve yksinomaan jo käynnissä olevan vesihuollon uudistuksen vuoksi.

– Tutkimuksessani keskitytään ensisijaisesti haja-asutusalueella toimiviin vesiosuuskuntiin ja erityisesti siihen, millainen merkitys niillä on suomalaisessa vesihuoltokentässä.

Tutkimuskysymyksiä riittää:

Miten vesiosuuskunnat sijoittuvat suomalaisen vesihuoltokenttään nyt ja tulevaisuudessa?

Mitä hyötyjä vesiosuuskuntamallista saadaan ja toisaalta millaisia

haasteita siihen liittyy?

Millainen merkitys vesiosuuskunnilla on haja-asutusalueen asumiseen ja elinkeinotoimintaan?

Millä tavalla vesihuoltopalvelut voidaan turvata normaalioloissa, jotta maaseutu voidaan pitää asuttuna?

Nykyisessä maailmantilanteessa ”suurta yleisöä” saattaa kiinnostaa kysymys huoltovarmuudesta.

– Vesiosuuskunnat turvaavat sellaisen alueen vesihuoltoa, jonne ihmiset voivat joutua siirtymään poikkeusoloissa. Millainen merkitys vesiosuuskunnilla on siis huoltovarmuuden näkökulmasta, Arvonen kiteyttää.

Vaikka tehokkuusvaatimukset usein puoltavat suuria, keskitettyjä järjestelmiä, niiden haavoittuvuus on viime vuosina tunnistettu pitkälti pandemian ja Ukrainan sodan tuomien haasteiden kautta.

Kysymys huoltovarmuudesta nousee esille myös kuntien taloudellisten resurssien kautta. Näköpiirissä on julkisen talouden sopeuttamistomien vuoksi niukkuutta.

Vesa Arvonen etsii vastausta myös siihen kysymykseen, kuinka kolmatta sektoria voidaan hyödyntää tilanteessa, jossa julkisen sektorin resurssit eivät riitä peruspalveluiden tuottamiseen koko kunnan alueella.

Kun vesihuolto toimii, puhdas juomavesi tulee hanasta, eikä kansalaisen tarvitse miettiä, millaisen työn takana on lasillinen puhdasta vettä.

Aihe ei kenties ole mediaseksikkään – ja harva kansalainen ylipäätään pohtii vesiosuuskuntien toimintakykyä nyky maailmassa.

Vesa Arvosen mukaan kaikkien ei tarvitsekaan pohtia näitä kysymyksiä.

– Mutta kuntien on tunnistettava riskit ja siksi kuntapäätäjien on oltava hereillä. •

➔ *KAKS tulee tutkimusta.*

teksti | Maria Markus kuvat | Merja Ojala

PIKKUKAUPUNGIT TIENRISTEYKSESSÄ

Tampereen yliopiston arkkitehtuurin yksikön tutkijat hahmottelivat pikkukaupungeille erilaisia kehityspolkuja. Tärkeimpiin askelmerkkeihin kuuluvat oman identiteetin löytäminen, yhteistyö ja resurssien fiksu hyödyntäminen.

Suomalaiset pikkukaupungit joutuvat lähes poikkeuksetta kamppailemaan samankaltaisten uhkatekijöiden kanssa. Väki vähenee ja ikääntyy, liiketilat tyhjenevät ja palvelut karsiutuvat.

Pienillä kaupungeilla on kuitenkin paljon myös sellaisia yhteisiä nimitäjiä, jotka voidaan nähdä varsin positiivisessa valossa. Ajatellaanpa nyt vaikka luonnonläheisyyttä, turvallisuutta, yhteisöllisyyttä ja mahdollisuutta elämän leppoistamiseen. Mutta nämä vahvuudet eivät näy tilastoissa eikä perinteisillä, kasvukeskusten kehitykseen suunnitelluilla

määrällisillä mittareilla.

– Numeroiden ja tilastojen sijaan pikkukaupunkien kehittämistä pitäisikin tarkastella laadun näkökulmasta, sanovat Tampereen yliopiston PILKKU - Pikkukaupunkien laadulliset kasvu-urat -hankkeen väitöskirjatutkijat **Annuska Rantanen** ja **Jaana Vanhatalo**.

He ovat muutaman viime vuoden mittaan käyneet läpi kuuden eteläpohjalaisen ja pirkanmaalaisen kohdekaupungin nettisivuja, strategioita ja muita dokumentteja, ja keränneet tietoa myös kyselyllä ja ryhmäkeskusteluissa. Hankkeessa on mukana myös arkki-

jatkuu >

Jyri Hirsimäki

Annuska Rantanen

SE, KUINKA PALJON PIENET KAUPUNGIT EROAVAT TOISISTAAN, YLLÄTTI JOPA TUTKIJAT.

jatkuu >

tehtuuri- ja kaupunkitutkimuksen Epanet-professori **Ari Hynynen**.

– Vain keskittymällä laatutekijöihin numeroiden sijaan saadaan paikalliset herkäät, hyvinvointiin liittyvät asiat esiin. Niitä on tärkeä kartoittaa, sillä ne voivat olla kaupungille elintärkeitä asioita, Hynynen lisää.

Erityispiirteet esiin

Vaikka kasvukeskuksista käsin katsottuna saattaa helposti vaikuttaa siltä, että pikkukaupungit ovat kaikki jokseenkin samasta muotista, näin ei suinkaan ole – pikemminkin päinvastoin. Se, kuinka paljon pienet kaupungit eroavat toisistaan, yllätti jopa tutkijat.

– Esimerkiksi Virrat ja Kauhava,

joista teimme hankkeessa syvemmät analyysit ja kehittämisspolut, ovat todella erilaisia kaupunkeja, vaikka ne sijaitsevat melko lähekkäin toisiaan, Annuska Rantanen toteaa.

Selkein konkreettinen ero Virtain ja Kauhavan välillä näyttäytyy saavutettavuudessa. Kauhavalle kulkee rautatie, ja kaupunkiin pääsee Seinäjoelta nopeasti. Seinäjoen läheisyydestä on Kauhavalle hyödyn lisäksi myös haittaa, sillä Seinäjoki voi hokutella parempien palvelujen ääreen tai jopa asumaan, vaikka työpaikka olisikin Kauhavalla. Virroilta taas on reilun tunnin verran matkaa kolmeen isompaan kaupunkiin, eli Jyväskylään, Seinäjoelle ja Tampereelle.

Toinen selkeä ero löytyy siitä, että

Virrat on yksikeskustainen, kun taas Kauhava on kuntaliitoskaupunki, jolla on useita keskuksia.

Kauhavalla on siis jotenkin ratkaistava, miten kestävä liikkuminen keskusten välillä järjestetään, ja kuinka resurssit ylipäätään riittävät usean keskustan kehittämiseen.

Toki kaikilla pikkukaupungeilla on myös omat historiansa, tarinansa ja erityispiirteensä. Ne vain helposti jäävät asukkailta itseltään jopa huomaamatta, koska ne tuntuvat niin itsestään selviltä. Jos on vaikkapa asunut ikänsä lakeuksilla, silmänkantamattomiin ulottuva peltomaisema ei ehkä säväytä samaan tapaan kuin muualta tulevan silmin katseltuna.

Tutkijoiden mielestä nyt olisi-

JOS YHTEISKUNTAA KESKITETÄÄN VAHVASTI, HAAVOITUVAISSUUS KASVAA.

täänkin omanlaistaan urbanismia, mutta sitä ei tiedosteta. Pikkukaupungit voisivat olla valtakunnallinen resurssi, jos ne itse näkisivät itsensä sellaiseksi.

Tarvitaan myös uudenlaista ajattelua, ja jo olemassa olevien resurssien sekä olosuhteiden huomioimista. Nyt voisi olla esimerkiksi hyvä hetki ammentaa monipaikkaisuudesta, sillä onhan sen edellytyksiä parannettu erityisesti pandemian vauhdittamana, kun ihmiset hakeutuivat etätöihin kesämökeille ja kotiseuduille.

– Vaikka monipaikkaisuus onkin nyt jo hieman hiipunut, kyllä pandemian alussa nähty liikehdintä oli jonkinlainen indikaattori siitä, mitä pikkukaungeista haetaan, eli ennen kaikkea turvallisuutta. Jos yhteiskuntaa keskitetään vahvasti, haavoittuvaisuus kasvaa. Kriiseissä hajautetut järjestelmät saattavat olla selviytymiskykyisempiä, Hynynen sanoo.

– Toisaalta muualta tulleet ihmiset voivat olla pienessä kaupungissa tärkeä muutosvoima, sillä he näkevät paikan tuorein silmin.

Monipaikkaisuuden hyödyntämisestä onkin jo hyviä esimerkkejä. Annuska Rantanen kertoo, että esimerkiksi Virroilla kesäasukkaat yli kaksinkertaistavat kaupungin asukasmäärän ja pitävät pitkälti yllä kaupallisia palveluja. Monipaikkaisuudelle on luotu Virroilla edellytykset muun muassa toimivalla valokuituverkolla, ja kaupungissa pohditaan muutenkin, kuinka he voivat palvella kesäasukkaitaan. Monipaikkainen elämä nähdään mahdollisuutena.

Kehittämishalua löytyy

Sote-uudistus, vaikkakin se jakoi pikkukaupungit häviäjiin ja voittajiin sen suhteen, ketkä pystyvät pitämään terveyskeskuksensa ja muut palvelunsa, voi tutkijoiden mukaan lopulta kääntä elinvoiman mahdollistajaksi.

– Nyt kun sote-vastuu on kaupungeilta pois, voidaan panostaa senkin

jatkun >

kin tärkeää ymmärtää, että juuri pikkukaupunkien erilaisuus ja ominaisuus voi olla niiden tärkein voimavara. Sen sijaan, että yritettäisiin kilpailla isojen kaupunkien kanssa, saati imitoida niitä, kunkin pienen kaupungin tulisi löytää ja hyödyntää omat persoonalliset pikkukaupunki-vahvuutensa.

– Suomi on täynnä pikkukaupunkeja, ja olennaista niiden kehittämiseksi on oman identiteetin löytäminen, esiintuominen ja vahvistaminen, Jaana Vanhatalo painottaa.

Ylpeästi pikkukaupunkilainen

Ongelmana on se, että meillä ei oikeastaan edes ole pikkukaupunkikulttuuria – ainakaan samaan tapaan kuin Keski-Euroopassa, joka tuntuu olevan täynnä pittoreskeja, persoonallisia pieniä kaupunkeja.

Kun PILKKU-hankkeen tutkijat

alkoivat selvittää, millaisia edellytyksiä supistuvilla pikkukaungeilla on kääntää meneillään oleva kasvua korostava kaupungistumiskehitys edukseen, he huomasivat, että edes sanaa ”pikkukaupunki” ei oikein haluttu käyttää.

– Pikkukaupungit käyttivät mieluummin termiä seutukaupunki, joka viittaa sen asemaan aluerakenteessa eikä niinkään kokoon tai asukkaan kokemukseen, Ari Hynynen sanoo.

Hänen mielestään nyt olisi aika lähteä kehittämään ihan omaa pikkukaupunkiurbanismia niin, että asukas voisi kertoa ylpeästi olevansa pikkukaupunkilainen. Se vaatii muun muassa sitä, että pieniä kaupunkeja tarkastellaan arjen toimintojen tilallisina ja historiallisina kehyksinä eikä vain kuntina, joiden lähtökohta on hallinnon prosesseissa.

– Ehkä pikkukaungeissa ele-

Ari Hynnen

MEILLÄ ON NÄYTTÖÄ PAIKALLISESTA LUOVUUDESTA JA SIITÄ, ETTÄ PIENISSÄKIN KAUPUNGEISSA VOI LÖYTYÄ KEINOJA JA ENNEN KAIKKEA HALUA PITÄÄ YLLÄ ELÄMÄÄ.

jatkuu >

edestä elinvoiman vahvistamiseen ja kehittämistoimiin, Ari Hynnen sanoo.

Ja kehittämishalua ja -intoa pikkukaupungeista kyllä löytyy.

– Ei siellä ole minkäänlaisia oikeita luovuttaa. Meillä on näyttöä paikallisesta luovuudesta ja siitä, että pienissäkin kaupungeissa voi löytyä keinoja ja ennen kaikkea halua pitää yllä elämää.

Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan yritykset kirjelmöivät yhdessä suoraan eduskuntaan ja vaativat lisää koulutuspaikkoja, sillä ammatillinen koulutus on elinehto paikalliselle yritystoiminnalle.

– Mutta tässä korostuukin sitten valtion rooli. Paikallisen aktiivisuuden pitäisi kohdata valtion ylhäältäpäin tuleva apu, sillä ihan kaikkea paikallisella tasolla ei saada aikaan, hän toteaa.

Koulutuksen rooli korostuu entisestään, jos halutaan onnistua vihreässä siirtymässä. Muutos kohti ekologisesti kestävää taloutta, joka nojaa vähähiilisiin sekä kiertotaloutta ja luonnon monimuotoisuutta edistä-

viin ratkaisuihin, edellyttää kaupungeilta uutta osaamista.

Annuska Rantanen kertoo, että kehityspolukeskusteluissa tutkimuskaupunkien kanssa kestävyys siirtymä oli keskiössä.

– Mietimme, voisiko supistumiskehitykseen puuttua käyttämällä vihreän siirtymän työkaluja ja visioimme erilaisia kestäviä tapoja ja menetelmiä, mitä kaupungit voisivat ottaa käyttöön.

Kestävyysajattelun kanssa käsi kädessä kulkee resurssiviisaus, joka on tietysti muutenkin tärkeää talousahdingossa painiskeleville pikkukaupungeille. Kun resursseja on vähän, on tärkeää löytää resurssiviisaita, tehokkaita toimintatapoja. Pikkukaupungeissa on esimerkiksi paljon tyhjiä tiloja, joille olisi viisasta keksiä edes väliaikaisia käyttötapoja.

– Niitä voisivat kenties monipaikkaiset asukkaat käyttää työtiloina, Rantanen ehdottaa.

Rakennetusta ympäristöstä voidaan tutkimuksen keinoin löytää

joustoa, joka tukee muuttuvaa kaupunkielämää. Mutta yhtälö toimii myös toisin päin, sillä muuttuvat toiminnot voivat uudistaa kaupunkitiilaa. Laadukkaiden asuntojen kysyntä saattaa luoda tilauksen uudelle pienkerrostalotyypille, tai keskustojen valtaaminen autoilta takaisin kävelijöille voi monipuolistaa palvelutarjontaa ja vihreyttä ympäristöä. Näin syntyy uutta pikkukaupunkiurbanismia, joka koetaan parantuneena laatuna.

Myös kaupunkien asukkaat, yhdistykset, yritykset ja muut toimijat olisi tutkijoiden mukaan tärkeää nähdä resurssina ja ottaa kaikki nämä tahot tiiviimmin mukaan kehitystyöhön.

– On kunnan johtohenkilöiden tehtävä pitää kehitystyön ohjat kässissä, mutta kehitystoimet on saatava jalkautettua syvällisesti kuntaan ruohonjuuritasolle saakka.

Tiennäyttäjiksi?

Tällä hetkellä pikkukaupungit ovat PILKKU-hankkeen tutkijoiden mukaan eräänlaisessa tienristeyksessä. Potentiaalia on, mutta vaaditaan paljon työtä, jotta kehityskulku saadaan positiiviseen suuntaan. Tutkimuksellaan he haluavat nostaa tietoisuutta pikkukaupungeista, sillä keskustelu kaupungistumisesta on keskittynyt aivan liialti kasvukeskuksiin.

He toivoisivat myös isojen kaupunkien kääntävän katseensa pikkukaupunkien suuntaan, ihan vaikkapa niiden omaa hyvinvointiakin ajatellen.

– Isot kaupungit voisivat oppia pikkukaupungeilta esimerkiksi leppoistavaa ja kestävämpää elämäntapaa.

Joudumme joka tapauksessa yhteiskuntana rajoittamaan luonnonvarojen yletöntä kuluttamista ja tekemään toimia biodiversiteetin edistämiseksi, ja tutkijoiden mukaan pikkukaupungit voisivat olla siinä tiennäyttäjiä.

– Jos ne haluavat, eivätkä vain ota mallia isoista kaupungeista. •

Tutkimuksen kuusi kohdekaupunkia ovat Akaa, Alajärvi, Alavus, Ikaalinen, Kauhava ja Virrat. Tutkimusraportti julkaistaan syksyllä 2024.

➔ KAKS rahoittaa tutkimusta.

Timo Kuosmanen

Akseli Tiitta

kirjoittaja on Suomen ylioppilaskuntien liiton SYL:n puheenjohtaja

Erilaisia esikuvia

Minulta kysyttiin vuosia sitten työhaastattelussa, kuka on esikuvani. Olin taloustieteen opintojeni alkuvaiheessa, ja pilke silmäkulmassa vastasin idolini olevan senaikainen valtiovarainministeriön kansliapäällikkö **Martti Hetemäki**.

Hieman harmahtava ja yllättävä vastaukseni herätti huvitusta, koska useimmiten nuorten esikuvat on muita kuin valtion virkamiehiä.

Minulle ajatus oli looginen: ministeriön kansliapäällikkö innostaa pitkällä ja ansiokkaalla urallaan nuorempaa tieteenharjoittajaa. Nuorelle taloustieteilijälle valtion virkamiehen vakaa asiantuntija-asema on suuri inspiraatio.

Riippumatta asemasta tai sosiaalisesta statuksesta esikuvat ovat nuorille korvaamattoman tärkeitä ja motivoivia hahmoja.

Samaan aikaan idolikulttuurissa ja esikuvissa on kiistatta suuria vaaroja: Mitä jos esikuvat johdattavat nuoren ihmisen hakoteille? Kenen vastuulla on monitoroida millaisiin hahmoihin tulevaisuutemme toivot tukeutuvat?

Tuskin valtionhallinnon byrokraatti vie nuorta suoraan helvettiin, tai ainakaan Martti ei ole siinä vielä onnistunut omalla kohdallani. Toisin on nuorilla monien muiden esikuvien kohdalla.

Maailmanlaajuisesti nuoria, lähinnä miehiä, inspiroiva **Andrew Tate** on malliesimerkki huonosta esikuvasta, ja saman sarjan sankareita on maailmassa kosolti. Toksin maskuliinisuuden suurlähettiläänä ja jopa rikoksista syytettynä Taten esikuvallinen asema nuorten keskuudessa on kaikesta huolimatta vankka, koska hän on menestynyt ja varakas, hyväkuntoinen ja retorisesti lahjakas tarinankertaja, jonka viestit uppoavat suoraan turhautuneiden nuorten miesten sielun sopukoihin.

Nuorten heikko tulevaisuudenusko vahvistaa huutavaa tarvetta kaikille hahmoille, jotka pystyvät luomaan turvaa ja uskoa tulevaisuuteen. Tarinat vetoavat aina tunteisiin, varsinkin jos ne ovat nousujohteisia. Vaikuttavimmat kertomukset jättävät nuoriin aina jäljen.

Kaiken lisäksi sosiaalisen median algoritmit suosivat kaiken maailman andrewtateille tyypillistä sisältöä enemmän kuin ministeriön kansliapäällikön uratarinoita.

Yksikään kansliapäällikkö ei taida olla TikTokissa inspiroimassa nuoria, mutta ehdottomasti pitäisi olla.

Nuoret tarvitsevat enemmän täysin tavallisia esikuvia. Ei rikoksista epäiltyjä ihmiskauppajia, vaan valtion virkamiehiä, harmaita hallintoasiantuntijoita ja turvallisia taviksia.

Esikuvien ei tarvitse olla huippumenestyjiä tai edes erityisiä. Nuoret haluavat tutustua maailmaan ja etsiä omaa polkuaan esikuviansa kautta. Siksi meissä jokaisessa on potentiaalia olla esikuva niille nuorille, jotka ovat meitä lähellä. Jokainen meistä voi inspiroida nuorempia omilla tarinoillaan ja osaamisellaan.

Ehkä joku seuraa sinunkin uraasi silmä kovana. Siksi kannattaa joka ikinen päivä toimia esimerkillisesti. Jotta meidän nuorillamme olisi enemmän turvallisia taviksia esikuvina.

teksti | Pirjo Silveri

LAPIN KONKARIT TESTAMENTTAAVAT KOKEMUKSENSA HYVINVOINTIALUEELLE

*Lapissa olosuhteet ovat muovanneet terveydenhuollon tekemisen tapoja.
Ihmisiä on hoidettu kekseliäästi, joustavasti ja kustannustehokkaasti – lähellä.
Nyt hyvinvointialue purkaa entistä ja luo toisenlaista tulevaisuutta.*

Voittavatko vanhat konstit pussilisen uusia? Tarinallinen tietokirja *Terveyttä tuntuille* vastaa ja antaa ajateltavaa eteläänkin.

Kun kansanterveyslaki tuli voimaan vuonna 1972, joka kunnan piti perustaa terveyskeskus. Inari ja Utsjoki päätyivät kuntainliittoon, ja pientä aluesairaala muistuttava terveyskeskusrakennus nousi Ivaloon.

Kartalla pysymistä helpottamaan on syytä kerrata vähän maantietoa.

Ivalon taajamasta on Inarin syrjäsimpiin kyliin 200 kilometrin matka, Utsjoelle 165 kilometriä. Keskussairaalaan Rovaniemelle on 300, yliopistosairaalaan Ouluun yli 500 kilometriä.

Pinta-alaltaan Uuttamaata suu-

rempi, hiukan yli 7 000 asukkaan Inari on nelikielinen kunta: suomi, inarinsaame, pohjoissaame ja koltansaame. Utsjoen asukasluku on 1 180 (2022).

Asukkaiden ohella potilaaksi päätyy usein matkailijoita. Viidellä vuosikymmenellä lääkärinä työskennellyt **Pekka Harve** pitää tyypillisinä uhkatilanteina henkeä vaarantavia tapaturmia ja sairauskohtauksia, harvinaisempina tulvia, suuria tulipaloja ja liikenneonnettomuuksia.

Tapahtuu mitä tahansa, omin voimin on aluksi pärjättävä.

”Ikäluokallamme oli iso vitsaväännettävänä, mutta innokkuus, ennakkoluulottomuus, ahkeruus ja rohkeus auttoivat meitä kaukana keskuspai-

koista. Omat rivimme pysyivät suorina monista haasteista huolimatta ja vanhemmat työkaverit opastivat. Yhteinen linja ja koko työkuulttuuri sekä lääkäreillä että muulla henkilöstöllä on elintärkeää. Yhteisöllisyys ja tavoitteiden tunteminen edesauttaa jokapäiväisessä työssä.”

Näin kuvaa kansanterveyslain seurauksia osastonhoitaja **Eeva Laiti** *Terveyttä tuntuille*. *Muisteluksia terveydenhuollosta Inarin Lapissa* -kirjassa, jonka julkaisemista myös KAKS tuki. Teos ilmestyi samaan aikaan, kun sote-uudistuksen tekijät käynnistelivät oman vitsansa väentämistä.

jatkuen >

Kari Penttilä

Potilaan kuljetusta vesistön yli.

jatkuu >

Luontaista luovuutta

Kirja on konkarien arvokas testamentti jälkipolville. Kansien välissä on tietoa ja arkisen tekemisen kuvasta, kertojina koko sosiaali- ja terveydenhuollon ketju lääkäreistä ruokapalvelukeskuksen keittäjään.

Kipinä-kirjoittajaryhmä saa olla lopputuloksesta ylpeä, sillä vastaavia ei juuri muualla ole koottu.

– Kun taas suunnitellaan uutta, nykyisten työntekijöiden ja organisaatioiden on tärkeä tuntee historian tarina, uskoo hankkeen kantaviin voimiin kuulunut, Ivalossa asuva **Sirpa Maukola-Juuso**.

Kuntainliiton aikaan hän toimi talouspäällikkönä, myöhemmin sosiaali- ja terveystoimintajohtajana. Maukola-

Juuso on kotoisin Päijät-Hämeestä, puoliso poromiesperheestä Kilpisjärven seudulta.

Luovuuden kukka on saanut kukkia, kun auttamisen tapoja on paikallisesti pohdittu.

Millaisia luovia käytäntöjä olette keksineet?

Inarissa 1980-luvulla sairaanhoitajana aloittanutta **Mirja Laitia** kysymys naurattaa.

– Luovuus taitaa olla niin luontaista, etten osaa edes ajatella, missä olemme olleet erityisen luovia.

Lapin hyvinvointialueen erikoissairaanhoidon johdosta Lääkäriliiton politiikan toimialan johtajaksi viime vuonna siirtynyt **Jukka Mattila** luonnehtii, että luovuus ulottuu ihmisten

Jukka Mattila

Mikko Käkelä

Vuokko Tieva-Niittyvuopio

tarpeiden hahmottamisen tasolle.

– Ei niin, että on nimetyt palvelut, joita tarjotaan, vaan niin, että oikeasti mietitään, mitä henkilö pärjätäkseen tarvitsee ja yritetään sitten löytää ratkaisut.

Maukola-Juuso myötäilee ja toivo, että terveydenhuollossa on vastakin tilaa luovuudelle.

– Toivottavasti työntekijät ja organisaatiot haluavat sitä käyttöä, eivätkä lannistu, ettei jotakin voi jonkin määräyksen takia tehdä. Joskus mekin jouduimme laillisuuden rajamaille, kun mielestämme Helsinki ei ymmärtänyt olosuhteitamme. Siitä pitää lähteä, mikä on hyväksi potilaalle ja asiakkaalle.

Hyvinvointialueen aluevaltuutettu **Vuokko Tieva-Niittyvuopio** on noteerannut, kuinka tiedemaailmassa muun muassa omalääkäri-hoitajamallit, hoidon jatkuvuus, saumattomat hoitoketjut ja moniammatillinen yhteistyö ovat nousseet suosituiksi tutkimusaiheiksi.

– Lapissa ne ovat olleet käytössä jo kauan. Moniammatillinen yhteistyö on sujunut aivan oppikirjamaisesti. Hoitoketjut ovat tehokkaita, kaikki tekevät yhteistyötä asiakkaan asioissa, työnjako on järkevää ja jouhevaa.

Tieva-Niittyvuopion mielestä sellaisia onnistuneita käytänteitä, joita pohjoisessa on olosuhteitten takia

KUN JOKU TOIMINTAYMPÄRISTÖÄ TUNTEMATON TULEE TUHANNEN KILOMETRIN PÄÄSTÄ OMINE OPPEINEEN JA SANOO, ETTÄ TEETTE NÄIN JA TEETTE NOIN, SE EI TOIMI.

kehitetty ja toteutettu vähän kotikutoisesti, voisi soveltaen monistaa muuallekin.

– Nehän vastaavat koko sotelain ydintä!

Lääkäriliiton Jukka Mattila tuntee tunturien terveydenhuollon sekä ylätasolta että perustason klinisestä työstä Sodankylässä, Kemijärvellä, Muoniossa, Enontekiöllä. Hänellä on selvä mielipide onnistumisen salaisuudesta:

– Lappi on kaukana Helsingistä, ja se on ollut pärjäämisen lähtökohta. Siellä on ymmärretty, miten asiat saadaan parhaiten hoidettua.

Matkan varrella tulokset ovat heittäneet laajaa kiinnostusta.

Vieraana kävi ministereitä, pääjohtajia, virastojen ja laitosten edustajia, kuntien johtoa, työntekijöitä ja luottamushenkilöitä, delegaatioita lennähti Brysselistä asti. Yleensä tutustujia kiinnosti, miten pinta-alaltaan suuri, vähäväkinen ja monikulttuurinen kunta pystyy järjestämään palvelut monipuolisesti, tarpeenmukaisesti ja edullisesti.

Kriittistä keskustelua

Kun Utsjoen-Inarin kansanterveys-työn kuntayhtymä purettiin 1994, Sirpa Maukola-Juuso siirtyi Inarin sosiaali- ja terveysjohtajaksi.

– Rupesimme tekemään laajaa yhteistyötä kunnan eri sektorien kanssa. Siitä syntyi myös iso säästö.

Henkilöstö kautta linjan on saanut vaikuttaa omaan työhönsä.

– Esimerkiksi ensimmäinen puheterapeutti loi aluksi suhteita joka mahdolliseen paikkaan, ja sitten kaikki yhdessä suunnittelivat palveluita. Työntekijät olivat aktiivisia, motivoituneita ja tyytyväisiä saadessaan tehdä laajaa työnkuvaa, ja he kouluttautuivat mielellään. Jos hy-

vinvointialueella nyt keskitetään paljon, onko samanlainen yhteistyö ja itsensä kehittäminen mahdollista?

Maukola-Juuso haluaa tähden-tää, ettei tuntureilla ole koskaan ollut vain yhtä totuutta.

Moniäänisyys kuuluu myös muistelukirjassa, yhden mielestä hyvän toinen on kokenut huonoksi. Esimerkiksi omalääkärimallista on ollut kahtalaista ilmaa. Aluevastuukokeilussa systeemiä testattiin, osa tykkäsi, osa vastusti.

– Ihmiset ajattelevat eri tavalla, se on hyväksyttävä. Työyhteisössä saa käydä kriittistä keskustelua, ja Lapissa sitä on tehty paljon. Asioita on tärkeää sanoa ääneen.

Helsingin, Turun tai Tampereen horisontista katsovan on vaikea kuvitella, millaista on sairastua ja hakeutua lääkäriin tiettömän taipaleen takana.

Suuressa kaupungissa naapurissa on terveysasema, kävelymatkan päässä yliopistosairaala ja kivenheiton päässä liuta yksityisiä lääkäriasemia, pohjoisen kylissä on yksi toimija, julkinen terveydenhuolto.

Maukola-Juuso havainnollistaa:

– Hallituksen esityksen mukaan ajokorttitodistusta ei tulevaisuudessa saa terveyskeskuksesta. Tarvitsen sellaisen vuoden kuluttua, joten pitääkö minun ajaa 300 kilometriä Rovaniemelle ja sama takaisin? Ajokorttitodistus on monelle ainoa lääkärikontakti vuosikausiin, ja sellaisenaan tärkeä julkisessa terveydenhuollossa.

Konsultti kävi kerran

Aikanaan kansanterveyslain säätämistä perusteltiin, että hoitojonot pitää saada purettua ja perusterveydenhuoltoa vahvistettua.

– Nyt kun on rakennettu iisakin kirkkoa, sotea, perusteet ovat aivan samat. Milloin perusterveydenhuoltoa

jatkuen >

KOTIUTIMME POTILAAN ROVANIEMELTÄ NOPEASTI KOTIKUNTAAN. PIDIMME TARKKAAN HUOLTA, ETTEI INARILAISIA TURHAAN MAKUUTETTU KESKUSSAIRAALASSA.

jatkun >

on vahvistettu? Se on aina joutunut väistymään erikoissairaanhoidon tieltä, Sirpa Maukola-Juuso sanoo.

Tavallisen terveyskeskuslääkärin on osattava ja hallittava monenlaisia, mutta kunnan asiakaskyselyssäkin vastaajat herkästi ilmoittavat arvostavansa ennen muuta erikoissairaanhoidon, missä erikoislääkäri hoitaa.

Erikoinen on erikoisen hienoa, myös mielikuvien tasolla.

Vaikuttavuudeltaan tehokkaat, matalan kynnyksen toiminnot ja asukkaiden tunteminen ovat olleet Lapin terveydenhuollon kulmakiviä. Kun ongelmat havaitaan ajoissa, niihin pystytään tarttumaan ja samalla vältytään kalliilta kustannuksilta.

Aluevaltuutettu Vuokko Tieva-Niittyvuopio sanoo, että jos utsjokiset ohjataan Ivaloon, paikallisuus vielä säilyy.

– Jos joudutaan kauemmas, pelkään, että potilas muuttuu mykäksi ja näkymättömäksi. Mitä etämmälle hoito siirtyy, enää ei osata nähdä oikeita asioita oikea-aikaisesti.

Inarissa kuntapäätäjät ovat ymmärtäneet perusterveydenhuollon merkityksen.

– Joskus talouden ollessa tiukalla tarvittiin sopeutustoimia, kaikkien piti säästää. Henkilökunta oli mukana keskustelemassa, mitä tehdään. Sieltähän ne ideat tulevat, sanoo Maukola-Juuso.

Irma Valtonen ja terveyskeskuksen ensimmäinen tietokone

Anja Akujärvi

Työntekijöiden sitoutuminen ratkaisuihin on keskeistä.

– Rakenteellisia uudistuksiakin teimme henkilöstön ehdotusten pohjalta. Konsultti kävi kerran, ja se jäi viimeiseksi. Kun joku toimintaympäristöä tuntematon tulee tuhannen kilometrin päästä omine oppeineen ja sanoo, että teette näin ja teette noin, se ei toimi. Täällä väki on tottunut itse ratkomaan ongelmia.

Inarissa ja Utsjoella yksityistä palvelutarjontaa on ollut vain fysioterapiassa ja hammashoidossa.

– Perusterveydenhuollossa ei ole ollut toimijoita, jotka söisivät rusinat pullasta. Taikka onhan täällä koettu, mitä seurasi, kun ulkoistimme avohoidon. Kaikkien 1970-luvulla aloitaneiden lääkärin jäädessä yhtä aikaa eläkkeelle syntyi rekrytointiongelmia. Kolmen vuoden kuluttua palasimme entiseen malliin.

Toki väen palkkaamisessa ilmeni vaikeuksia myöhemminkin, mutta taas turvaututtiin luovuuteen.

Luonto ja kaikki siihen liittyvä on iso vetovoimatekijä.

– Kävimme muun muassa erämessuilla. Lääkärimme olivat erittäin aktiivisia ammattilaisten houkuttelemiseksi pohjoiseen.

Hämmentävää ja inhimillistä

Ivaloon 1970-luvulla rakennetut terveyskeskus ja vanhainkoti olivat valtakunnallisiin normeihin nähden liian suuria. Ratkaisu osoittautui kaukokatseiseksi, sillä tilat taipuivat tai muuntuivat monenlaisiin tarpeisiin.

Kattavat lähipalvelut olivat jo kuntainliiton aikana ytimessä. Keskitämistä vältettiin. Kylissä oli pysyvä terveydenhoitaja. Henkilökunta liikkui; lääkärit, psykologit, puheterapeutit ja fysioterapeutit pitivät vastaanottoja kylien terveystaloilla ja ihmisten kotona.

Väestön elinolosuhteiden tunteminen koettiin tärkeäksi.

– Kotiutimme potilaan Rovaniemeltä nopeasti kotikuntaan. Pidimme tarkkaan huolta, ettei inarilaisia turhaan makuutettu keskussairaalsa. Mielestämme se oli hyvä tapa ja kulut pysyivät kurissa, Sirpa Maukola-Juuso muistaa.

Palvelupäällikkö Mirja Laitin mielestä potilaan arjen maailman tuntemisesta on ollut kosolti hyötyä.

– Osaa esimerkiksi antaa oikeita ohjeita. Kun tietää, että terveydenhoitaja on sadan kilometrin päässä, ei neuvo tämän luokse haavaa hoidattamaan.

Leena Varesmaa-Korhonen hoitaa liikenneonnettomuuden uhria Murmanskin tiellä 1993

Laiti on työskennellyt samalla alueella eri tehtävissä kolmen työnantajan palveluksessa. Ennen Lapin hyvinvointialuetta Laphaa hän toimi Inarin kunnassa viisitoista vuotta avohoidon johtajana.

Kokemuksen tuomaa tietoa ja taitoa hyödynnettäväksi muutoksessa oli siis roppakaupalla. Sitä ei kuitenkaan kukaan kysynyt.

– Ainakin Lapissa uuteen malliin siirryttiin keskeneräisenä, ”vain sei-

nät ovat olemassa, sisältö meidän pitää rakentaa yhdessä.”

Iso organisaatio on tuntunut byrokraattiselta, ja toisinaan asiat etenevät hitaasti.

– Jos vertaan edelliseen työnkuvaani avohoidon johtajana, huomaa-mattani sorrun yhä joskus tekemään sellaista, mitä minun ei enää pidä itse hoitaa, vaan täytyy siirtää toiselle taholle.

Mirja Laiti uskoo, että toiminnan vakiintuessa asiat alkavat sujua joustavammin.

Hyvinvointialue on linjannut, että palvelujen tulee olla tasavertaisia joka paikassa.

Inarissa se tarkoittaa joiltakin osin askelta huonompaan. Pohjois-Lapin syrjäseuduilla on mahdoton tarjota samaa kuin kaupungissa. Yksityinen palvelutuotanto, kuten siivouspalvelut, puuttuu.

Kuljetus- ja ateriapalvelujen järjestäminen on huomattavan haasteellista.

Hämmennys on Laitin mielestä ollut monen vanhan työntekijän päällimmäinen tunne.

– Inhimillistä välittämistä ei saisi unohtaa, eikä ihmisten turvallisuudentunnetta romuttaa. Asukkaille täytyisi edelleen välittyä henki, että heistä pidetään huolta.

Välillä hoidetaan ikkunoita

Kun helsinkiläinen lääketieteen kandidatti Jukka Mattila 1980-luvulla pestautui Lappiin, terveyskeskuksessa esimerkiksi synnytettiin vielä.

Mattila meni suoraan viikonlopuksi päivystämään, ja kun ensimmäinen arkiamu koitti, ylilääkäri vei nuorukaisen leikkaussaliin ja opetti, kuinka tehdään kirurgisia toimenpiteitä.

– Opim paljon sairauksien käytännönläheistä hoitoa, ja kaukana sairaaloista näin kollegoiden taitavaa osaamista.

Pitkäaikainen lääkäri Pekka Harve

luettelee toimenpiteitä, jotka yleensä kuuluvat erikoislääkärille, mutta joita Ivalon terveyskeskuslääkärit tekivät.

Turvallinen synnytysten hoito edellytti leikkaussaliosuamista keisarileikkauksen varalta. Rutiinin ylläpitämiseksi tehtiin yleisanestesiassa vatsan alueen leikkauksia, kuten umpilisäkkeen ja kohdunulkoisen raskauden poistoja sekä tyräoperaatioita.

Erikoisuuksia olivat esimerkiksi säären amputaatio ja rannekanavan ahtauden leikkaus. Välillä ihmislääkäri joutui pelastamaan eläimiä, välillä hoitelemaan aivan toisenlaisia asioita.

Kotisairaanhoidaja **Annikki Seurujärvi** muistelee kirjassa:

”Mieleeni jäi Ivalojokivarren sitkeä asuja: vaatimattomat olot, mutta aina myönteinen mieli. Kerran käynnillä oli mukana myös lääkäri. Huomattiin, että yksi ikkuna oli rikki. Lääkäri irrotti, otti mukaansa, korjasi ja toi takaisin paikalleen.”

– Kaupungissa tuollaiset kuulos-tavat erityispiirteiltä, mutta pohjoisessa ne kuuluvat kuvioon. Kaikki terveydenhuollon ammattilaiset ovat osa yhteisöä, ja se tarkoittaa, että potilaiden asioita katsotaan henkilökohtaisella ja monipuolisella tasolla. Jos syrjäkyläläinen tarvitsee yleisapua, jota lääkäri voi antaa, niin totta kai. Tällainen toimintatapa on arvokas, ja sillä on suuri merkitys kotona pärjäämiseen. Omankin kokemuksen perusteella voin sanoa, että pohjoisessa terveydenhuolto hoitaa potilaita, mutta myös ihmisiä. Suh-tautuminen on aina inhimillistä, sanoo Jukka Mattila.

Saameksi ja suomeksi

Mirja Laiti kertoo, että uudistus on tuonut myös hyviä muutoksia. Tietetyt yhteiset linjaukset ja toimintojen yhtenäistämiset ovat olleet tervetulleita.

Saamenkielisten asiointia sote-uudistus on parantanut, ja heihin liittyy Laitin nykyinen päällikkövirkaakin.

Aiemmin jokainen kunta yritti yksinään huolehtia kielivähemmistöistä, nyt on yksi toimija ja keskitetty johto. Lapin hyvinvointialueella on

jatkuu >

**JOS SYRJÄKYLÄLÄINEN TARVITSEE YLEISAPUA,
JOTA LÄÄKÄRI VOI ANTAA, NIIN TOTTA KAI.**

jatkuu >

erityisvastuu saamenkielisten palveluiden järjestämisestä.

– Ne kehittyvät, vaikka haaveeni omakielisestä palvelupolusta on vielä kovin kaukana. Työntekijöitä on aivan liian vähän, ja osaajien määrä lisääntyy hitaasti, koska koulutuksen rahoitus on niin pieni.

Tänä vuonna on aloittanut saamenkielinen ikääntyneiden palveluohjaaja ja uusi perheohjaaja on tulossa. Laiti iloitsee, kun alueella on ensi kertaa henkilö koordinoimassa näitä palveluita.

Henkilöstön vähäisyyden lisäksi on toinenkin ongelma – asenteet. Usein saamenkielinen palvelu nähdään erityispalveluna, jota se ei ole.

Vuokko Tieva-Niittyvuopio muistuttaa, kuinka kaikki vaikuttaa kaikkeen, ja kuinka tärkeää kokonaisuuksien ymmärtäminen on. Esimerkiksi aikuiskoulutustuen poistaminen heikentää saamenkielisten palvelujen saatavuutta.

– Hyvinvointialueen strategiata-solla kielelliset ja kulttuuriset palvelut on kyllä huomioitu hyvin, mutta myös käytäntöön viejien täytyisi ymmärtää niiden merkitys.

Kun kaikesta on niukkuutta, jupistaa herkästi, miksei myös saamenkielisiltä supisteta tai vähennetä, koska kaikilta muiltakin.

– Mutta kun siellä on jo valmiiksi minimalistisesti, vähentämisen varaa ei ole, Tieva-Niittyvuopio lähes parahtaa.

– Esimerkiksi kylätyöntekijöiden toimien perustaminen oli työn ja tuskan takana, vaikka saamelaiskäräjät rahoittaa palkan suurimmaksi osaksi, ja hyvinvointialueelle jää maksettavaa vain muutamia tuhansia.

Mikä tavoite, missä visio?

Voiko viiden vuosikymmenen taikaista kansanterveyslakia ja tuoretta sote-uudistusta verrata keskenään?

– Kansanterveyslain säätäminen oli aikanaan iso visionäärinen ratkaisu, jossa luotiin koko perusterveydenhuolto. Sitä ennen oli

Sairaanhoidaja Sirpa Harve Rovajärven varasairaalaharjoituksessa.

kunnanlääkärijärjestelmä, ja oli sattumanvaraista, minkä verran palveluita paikkakunnilla oli, vastaa Lääkäriliiton Jukka Mattila.

Järjestelmä rakentui hämmästyttävänkin nopeasti. Tavoite oli tiedossa ja suunta selvä.

– Jo 1980-luvulla meillä oli valtaosin toimiva, erinomainen perusterveydenhuolto. Nyt tuntuu, ettei esimerkiksi yhdelläkään puolueella ole visiota, jonka mukaan sosiaali- ja terveydenhuoltoa osattaisiin

viedä eteenpäin. Ei ole näkymää edes siihen, millainen perusterveydenhuollon pitäisi olla. Näkymättömyys, näkemyksettömyys ja visiottomuus on iso ongelma.

Mattila peräänkuuluttaa laajaa yhteiskunnallista keskustelua ja poliittista valmistelua. Hallituskausi on liian lyhyt tulevaisuuden rakentamiseen.

Lääkäriliitolla on realistinen käsitys hyvinvointialueiden nykytilasta: ongelmia on hurjasti.

Jos Jukka Mattila saisi täysin va-

PELKÄÄN, ETTÄ JÄRJESTELMÄ JOLTAKIN OSIN RIKKOUTUU, MIKÄ ALKAA NÄKYÄ NIIN RÄIKEÄNÄ EPÄKOHTANA, ETTÄ SE ON PAKKO RAKENTAA UDESTAAN.

paat kädet korjata yhden asian, mikä se olisi?

– Omalääkäritoiminta kattavaksi perustaksi väestön sairaanhoidon tarpeille. Elleivät perusterveydenhuollon vastaanotot toimi, ei toimi mikään muukaan.

Uskotko toiveesi toteutuvan?

– Juuri nyt vaikuttaa sekavalta. Olemme tilanteessa, jossa emme tiedä edes, kuka järjestelmää ohjaa ja johtaa. Ymmärrän myös, ettei yhteiskunta kestä kauan tällaista epämääräisyyttä. Nämä ovat niin tärkeitä, priorisoitavia kysymyksiä, että ne on pakko selvittää.

Mattila näkee riskin, ettei ratkaisuja kyetä löytämään riittävän ajoissa.

– Pelkään, että järjestelmä joltakin osin rikkoutuu, mikä alkaa näkyä niin räikeänä epäkohtana, että se on pakko rakentaa uudestaan.

Sote-uudistus ei tapahtunut hetkessä, hyvinvointialueiden synnytykskesti todella kauan.

– Poukkoiluna voi pitää sitä, miten päätettyyn on sitouduttu.

Juuri nyt kun talous sakkaa ja on vaikea löytää kestäviä ratkaisuja, Mattilan mielestä pitää pysähtyä ja rauhassa katsoa eteenpäin. Mikä on sosiaali- ja terveyspalveluiden vastuulohko maailmassa? Mitä kohti haluamme kulkea?

– Ilman visiota tulevaisuudesta ei tapahdu kuin tilannekohtaisia äkki-päätöksiä, hetkittäisiä ratkaisuja.

Ankarissa talospaineissa panniikinappuloita painellessa voidaan tehdä pahoja virheitä, joista lasku lankeaa maksettavaksi myöhemmin. Esimerkiksi 1990-luvun laman vaikutukset näkyvät 2020-luvun terveydenhuollossa.

– Silloin säästöt kohdistuivat konkreettisesti tiettyihin ryhmiin. Tiedämme, kuinka valtavia haasteita on lasten ja nuorten hyvinvoinnis-

sa. Heistä pitäisi oikeasti saada ote, ja ymmärtää, mitä tukea sinne täytyy tuoda. Nyt peruspalveluihin ei investoida edes sitä, mitä on katsottu tarvittuna tähän asti. Säästöjä yritetään saada ikään kuin teknisillä ratkaisuilla, miettimättä, miten ne todellisuudessa kohdentuvat.

Odotuksia ja riskejä

Juristi Vuokko Tieva-Niittyvuopio työskenteli uransa viimeisen vuosikymmenen Utsjoen kunnanjohtajana.

Siinä virassa ja sairaanhoitopiirin hallintoelimissä koko silloinen järjestelmä avautui hyvin. Nyt hän on hyvinvointialueen luottamushenkilö.

Aluevaltuusto hyväksyi juuri rajut säästöt ja sopeuttamisohjelmat. Samassa kokouksessa päätettiin lakauttaa terveyskeskuksen vuodeosasto Utsjoella.

– Yritä tässä sitten olla toiveikas ja uskoa, että kyllä asia akuutti- ja lupapaikoilla hoituu, aluevaltuutettu huokaa.

– Soten piti vahvistaa perusterveydenhuoltoa, mutta tuntuu, että nyt romutetaan kaikki, mikä meillä on ollut tosi hyvää: malliksi kelpaava perusterveydenhuolto, kustannussäästöt, kalliin erikoissairaanhoidon kustannusten hillitseminen. Uudistuksella on tarkoitettu hyvää, mutta taloudellinen tilanne on ajamassa meidät kuilun partaalta alas.

Pohjoisessa tuhannen taalan peruskysymys on yleensä kuulunut: ”kuinka akuutisti sairastunut potilas voitaisiin hoitaa lähellä?”

Tieva-Niittyvuopio luottaa paikallisten lääkärin arviointikykyyn. Luultavasti heidän ratkaisunsa on sekin inhimillisin että taloudellisin.

– Utsjoella ei ole ympärivuorokautista päivystystä, kuvantamismahdollisuuksia tai mahdollisuuksia vaativiin toimiin, mutta ensivaiheen

seurantaan kyllä.

Päiväsaikaan lääkäri voi määrätä akuuttipaikalle osastolle. Ellei omassa kunnassa kuitenkaan ole vuodeosastoa, lähdetään Ivaloon. Jos sieltä vähennetään paikkoja, sitten pahimassa tapauksessa jatketaan Rovaniemelle.

Keskussairaalassa kenties todetaan aamulla, että kotikunnan osastoseuranta olisi riittänyt. Nyt ajettiin kuormittamaan lisää erikoissairaanhoidoa, ja aiheutettiin kotiseudulle ambulanssityhjiö kymmeneksi tunniksi.

Usein pitkä eestaas-matkarumba on sairaalle rankka, esimerkiksi hauraalle vanhukselle.

– Kyynisimmällä hetkellä tulee mieleen, otetaanko nyt tietoisia riskejä. Tiedetään ja hyväksytään mitä säästöjen takia tulee tapahtumaan, mutta silti näin on toimittava.

Hyvinvointialueiden alkutaival on ollut kivulias. Tieva-Niittyvuopio näkee myös liikaa syytelyä ja poliittisia ambitioita.

– Virkamiestaustaisena minun on vaikea ymmärtää, kuinka paljon poliittiset näkemykset ovat päätöksenteossa painaneet.

Utsjoen entinen kunnanjohtaja sanoo, että kunnissa todella odotettiin sotea, joka toisi leveämmät hartiat ja laajemman taluspohjan.

– Erikoissairaanhoidon menot saattoivat panna pienen kunnan budjetin sekaisin. Laskut sairaanhoitopiirille oli maksettava. Viime aikoina myös sote-alan ammattilaisten koulutuksesta tuli suuri ongelma, koska kelpoisuusvaatimukset kasvoivat koko ajan. Emme saaneet pohjoiseen lakisääteiset edellytykset täyttäviä ammattilaisia. Ajattelimme tulevan sote-mallin antavan paremmat lähtökohdat. Siksi se varmaan on ollut niin valtava pettymys. •

➔ Lisää tietoa kirjasta

Kipinä-kirjoittajaryhmä:
Terveyttä tuntuille. Muisteluksia terveydenhuollosta Inarin Lapissa. 2023
Tämän jutun mustavalkoiset kuvat kirjasta.
Kirjatiedustelut: Martti.Rapeli@fimnet.fi

teksti | Marjatta Sihvonen kuva | Ero J. Laamanen/Vastavalo

KUKOISTUSTA MAASEUDULLA?

Voittajat ja häviäjät, hehkeä kasvukeskus ja näivettyvä syrjäkulma. Mielikuva Suomen kuntakartasta on yhtä synkän kaksijakoinen kuin kuluneen kevään sää. Kun koko maata katsotaan yrityksiä kuvaavan tilastotiedon läpi, esiin nousee kuitenkin tärkeitä kasvualueita, jotka jäävät polarisoituneessa, kulurakenteita korostavassa keskustelussa helposti huomaamatta.

Tutkimusjohtaja **Ossi Kotavaara** Oulun yliopistosta toteaa, että talusmaantieteen tutkimukset ja tilastot osoittavat, että erityisesti mikro- ja pienyrityksillä voi olla suuri merkitys maa-seutumaisien alueiden ja pienten kuntien taloudessa.

– Kun tehdään taloutta tai toimialoja koskevaa uutisointia, mikro- ja

pienien yritysten kentällä tapahtuvat muutokset eivät ylitä uutiskynnystä. Niistä tulevien hiljaisten signaalien seuranta ei ole helppoa, mutta merkittävä osa yritysten työpaikoista on kuitenkin siellä, Kotavaara sanoo.

Kotavaara johtaa REAKT-hanketta, joka tutkii yritysten kasvua tukevia alueellisia tekijöitä, työllistävyyttä ja vientiä. Tavoitteena on tuot-

taa kuntakohtaista, tarkkaa, myös mikro- ja pienet yritykset kattavaa tilastotietoa yritys- ja aluekehittäjille. Yhdistämällä tilastot ja kuntakartat tutkijat ovat tuottaneet havainnollisia esityksiä alueellisista eroista yritysten talouden ja kasvun tilanteessa.

Kiinnostava kysymys on, miten osa kunnista pystyy tukemaan kasvua haastavissakin olosuhteissa, ja

PIENET YRITYKSET KATOSIVAT TILASTOIHIN, MUTTA NIIDEN KASVUSTA VOI LÖYTÄ SYRJÄSEUTUJEN VOIMA.

tätä REAKT-hanke selvittää.

– Mikään ei poista sitä tosiasiaa, että meillä on maaseutualueita, joilla ei mene talous- eikä väestömielessä hyvin. Mutta kansakuntana meidän on tärkeää tunnistaa hyvin pärjäävät alueet myös kaupunkien ulkopuolella, Kotavaara tähdentää.

Pienimmät yritykset katoavat tilastoihin

Yli 95 prosenttia Suomen aktiivisista yrityksistä on alle kymmenen henkeä työllistäviä ja alle kahden miljoonan liikevaihtoa tekeviä mikroyrityksiä.

Hankkeessa suunnitteluvaiheesta saakka työskennellyt kasvun ja yrittäjyyden asiantuntija, professori **Matti Muhos** kertoo, että tästä huolimatta pienet yritykset voivat jäädä piiloon myös alan tutkimuksessa.

– Meillä on paljon pk-sektoriin liittyvää tutkimusta, mutta usein aineistosta on käsittelyn yksinkertaistamiseksi rajattu pienimmät yritykset pois. Tästä seuraa selkeä puute sekä tutkimuksessa että kasvun kansallisessa tarkastelussa.

Nyt koottu aineisto kattaa koko maan yritysten talouden, työllistävyyden ja tavara- ja palveluviennin rekisteritiedot. Ne saadaan Tilastokeskuksen ja tullin aineistoista. Yhdistämällä erilaisia tietoja saadaan aiempaa tarkempi kuva yrityksistä.

– Kasvu on hyvin heterogeeninen ilmiö: jos katsomme vain henkilöstömääriä, saamme kapean kuvan, sillä yritys voi silti kasvaa liikevaihdolla. Mitä useampia mittareita voimme tarkastella, sitä tarkemman kuvan saamme kasvusta. Nyt on saatu ensimmäinen tarkka kuva kunnista, ja jatkossa voimme vielä laajentaa aineistoa, Muhos kuvaa.

Projektitutkija **Pauliina Björk** työskentelee hankkeen data-analytikkona. Myös avoimesti selattavissa oleva, suomalaisia mikroyrityksiä

kuvaava MY-tilastot -sivu on Björkin käsialaa.

– Tulevaisuudessa voisimme ottaa mukaan myös tilinpäätöstiedot. Toisaalta silloin saisimme kuvaan mukaan vain osakeyhtiöt. Henkilömäärää ja liikevaihtoa koskevat tiedot saamme pienimmistä toimintamiyrityksistäkin ja näin kokonaiskuvan parhaalla käytettävissä olevalla tiedolla, Björk kertoo.

Kotavaara lisää, että juuri kattava rekisteritieto tekee tutkimuksesta hyvin mielenkiintoisen.

– Meillä on tiedot kaikista kunnista ja kaiken kokoisista yrityksistä. Ei vain otosta, eikä vaaraa kyselytutkimuksen vastaajajoukon mahdollisesti aiheuttamista vinoumista.

Kasvat mikroyritysten ekosysteemit keskittyvät Pohjanmaalle

Sukelletaanpa syvemmälle tilastojen ja karttojen maailmaan. Tiedetään, että kasvuhakuisten pk-yritysten määrä on ollut pitkään laskussa. Kehitys on huolestuttava, mutta miltei näyttää mikroyritysten kentällä?

Mikroyrityksissä syntyy noin neljännes yritysten liikevaihdosta ja niissä on viidennes kaikista yritysten työpaikoista, ja tilanne on vakaa. Pauliina Björk toteaa, että työpaikkojen osuus on pysytellyt samana viime vuodet vaikka henkilötyövuodet ovat laskeneet.

Muhoksen mukaan mikroyritykset voisivatkin olla vielä paljon nykyistä merkittävämpi tekijä, jos niitä perustettaisiin enemmän.

– Henkilötyövuosien määrä on laskenut vuosina 2013–2020. Tässä näkyvät työllistämisen haasteet eli työn teettäminen ei näyttäydä mikroyrityksissä hyvänä. Kasvu tapahtuikin esimerkiksi yritysten välisissä verkostoissa, mutta työntekijöitä ei välttämättä palkata. Tiedämme myös, että yrityksen perustamisen pelko on

merkittävä este uusien syntymiselle, Muhos analysoi.

Kotavaara ottaa esiin yritysten liikevaihtoa kunnittain kuvaavan kartan. Helsinki ja Espoo ovat mikro- ja pienyritysten kartassa omassa luokassaan, ja myös muut kasvavat kaupungit erottuvat odotetusti. Kun mikroyritysten liikevaihto suhteutetaan väestömäärään, Helsinki putoaakin sijalle 26.

– Jos suhteutamme sekä mikro- että pienyritysten liikevaihdon väestömäärään, kartalle nousee esimerkiksi Kuusamo, Kittilä ja joukko Pohjanmaan maakuntien kuntia. Täällä pienillä yrityksillä on siis kykyä tuottaa liikevaihtoa väestöön suhteutettuna. Jos lisäämme tarkasteluun keskisuuret yritykset, näkyviin nousee lisää Pohjanmaan maakuntien ja Lapin kuntia, Kotavaara selittää.

Tiheimpiä mikroyritysten ekosysteemejä näkyy Etelä-Pohjanmaan, Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan alueella, Varsinais-Suomessa, ja Länsi-Lapissa ja Ahvenanmaalla

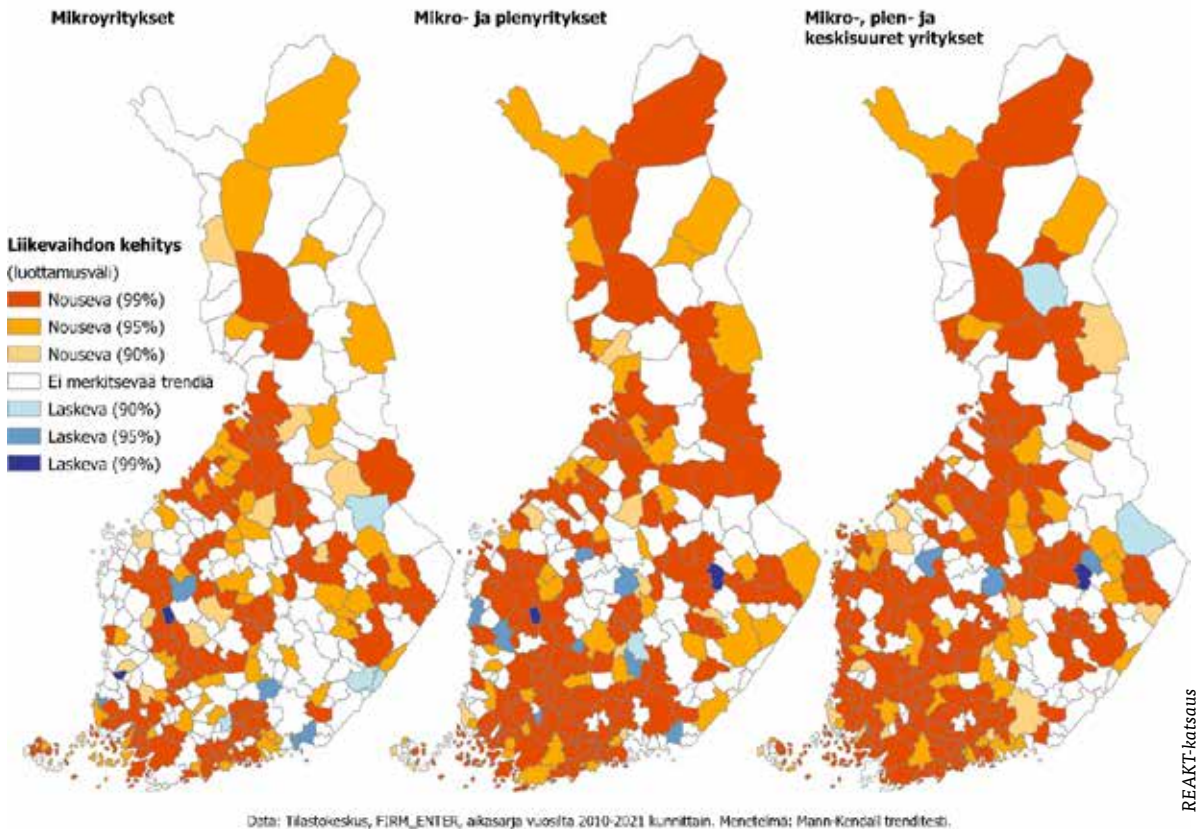
Tutkijat pitävätkin keskeisenä havaintona tätä: pienilläkin paikkakunnilla voidaan rakentaa vahva yritysekosysteemi, mutta sen merkitys voi jäädä näkymättömiin jo maakuntaseutukuntatason tilastoissa.

Kasvua syntyy erilaisissa kunnissa

Kun kartalle lisätään liikevaihdon kasvu vuosien 2010–2021 välillä, näkyviin nousee useita kasvualueita. Yli 50 prosentin liikevaihdon kasvu koko tarkasteluvälillä mikroyritysten kokoluokassa näkyy lähes 20 prosentissa kunnista, pienyritykset mukaan lukien lähes 30 prosentissa ja keskisuuren kanssa yli 35 prosentissa.

– Suomessa on paljon kuntia, joissa yritykset ovat kohtalaisen hyvässä

jatkuu >

jatkuu >

kasvuprofilissa ja ne myös hajaantuvat hyvin eri puolille maata, Kotavaara sanoo.

Mikroyritysten kasvualueita ponnahtaa kartalle selvimmin Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa ja Pirkanmaalla sekä Pohjois- ja Keski-Pohjanmaalla. Kun katsotaan mikro- ja pk-yrityksiä yhdessä, kasvualueisiin kuuluu sekä väestöltään että sijainnillaan hyvinkin erilaisia kuntia.

Pitkä aikasarja osoittaa, että kasvu on systemaattista eikä lyhyen hetken poikkeus.

– Melko harva kunta on laskevasa yritysten talouden kehityskuvassa. Verrattain suuri osa pystyy tuottamaan systemaattista kasvua, myös kaupunkien ulkopuolella, Kotavaara jatkaa.

Toimialakohtaista tarkastelua kasvavista yrityksistä ei vielä ole tehty. Mikroyrityksissä ylipäätään suu-

rimpia toimialoja ovat rakentaminen ja kauppa.

Löytyykö kasvavien yritysten kottikunnista yhtäläisyyksiä, sitä selvitetään jatkotutkimuksessa.

Pienenevä väestö, kasvava liikevaihto?

Mielenkiintoisin REAKT-hankkeen kartoista yhdistää tiedot kuntien väestömuutoksesta ja niiden mikro- ja pienyritysten liikevaihdosta. Suurin osa kunnista kamppailee vähenevän väestön trendissä, mutta samaan aikaan niiden yritysten liikevaihto on kasvanut. Tällaisia kuntia löytyy kartalta 132 kappaletta. Kasvu ja kutistuminen ovat siis Suomen kuntien keskeinen kuvaaja.

– Tilanne on hyvä tunnistaa veto- ja pitovoimatekijöiden kuten koulutuksen ja palveluiden kehittämisen

kannalta. Mikro- ja pienyrityskentän puitteissa kasvaviin alueisiin panostaminen voi olla kansantalouden kannalta hyvinkin kannattavaa, Kotavaara painottaa.

Kartalle lisätään vielä muita aluekehityksen mittareita.

– Haluan alleviivata, että nyt tuotettu kartta ei ole lopullinen johtopäätös näiden kuntien kasvukyvystä. Tosi asia on kuitenkin se, että suurella osalla kunnistamme on laskeva väestötrendi mutta nouseva yritysten liikevaihto.

Matti Muhos avaa tekijöitä väestötrendin taustalla. Yrityksissä on järkevää panostaa automaatioon ja muihin tapoihin tehostaa eikä kasvu välttämättä näy työvoiman kasvuna. Kovan kasvun vaiheessa tarvitaan kuitenkin koulutettua työvoimaa.

– Kun tarkastellaan korkeakoulutettujen asuinpaikkakauskollisuutta, todetaan että useimmat pysyvät siellä, mistä ensimmäinen työpaikka on valmistumisen jälkeen löytynyt. Maa-seutukunnille on siis tärkeää tuoda

VERRATTAIN SUURI OSA KUNNISTA PYSTY Y TUOTTAMAAN SYSTEMAATTISTA KASVUA, MYÖS KAUPUNKIEN ULKOPUOLELLA.

koulutetut takaisin, ja se on myös yksi suuri haaste yritysten kasvulle.

Pienten yritysten vienti – yhä ratkaisematon kysymys?

Lopulta kartoille nostetaan vienti, pienten yritysten pitkään pohditu ongelma ja suurten yritysten hallitsema kenttä. Yksi motivaattori REAKT-hankkeen taustalla olikin saada lisää alueellista ymmärrystä vientiin vaikuttavista tekijöistä.

– Viennissä olemme verrokkimaista jäljessä, ja tarvitsemme tietoa, miltä tilanne näyttää erilaisissa ympäristöissä, Muhos sanoo.

Suomen tavaraviennistä yli 80 prosenttia tehdään suurissa yrityksissä. Mikroyritysten tavaravienti on meillä selvästi pienempää kuin Ruotsissa, Norjassa tai Virossa. Suomi on alihankintapainotteinen talous, jossa pienet yritykset osallistuvat vientiin lähinnä suurten yritysten hankintaketjuun liittymällä. Tällainen viennin rakenne on riskialtis, eikä hyödynnä pienten yritysten innovaatiomahdollisuuksia.

Kotavaara huomauttaa, että vientikärkiä kuitenkin löytyy pienistäkin, jopa mikroyrityksistä. Niiden taloudellinen vaikutus on vielä pientä, mutta selvää kasvupotentiaalia on.

Palveluviennissä alueelliset erot ovat suuria, rannikkoseutu ja Tornionjokilaakso erottautuvat edukseen. Kaiken kaikkiaan tilastojen takaa löytyy jälleen positiivinen viesti maaseudusta: kun suhteutetaan mikro- ja pk-yritysten vienti väestöön, Suomessa on kasvukeskusten ulkopuolella merkittävä joukko kuntia, joissa vienti on vahvaa.

Tutkijoiden mukaan mikro- ja pienyritysten viennin suotuisa kehitys voi olla paikallistaloudelle hyvin tärkeää, varsinkin etäällä suurista viennin keskittymistä.

Pienten yritysten vienti ei kehity isojen työkaluilla eikä kasvua synny ilman koulutusta

Miten maaseudun vientiosaaminen voitaisiin monistaa suurempaan joukkoon yrityksiä ja kuntia? Vastausta on etsitty pitkään, ja Muhos kääntäisi

KUN KASVUA TAVOITELLAAN, KESKEISET TEKIJÄT OVAT SIIS KOULUTUS JA TYÖVOIMAN SAATAVUUS.

katseen kohti julkista sektoria, vientiä tukeviin organisaatioihin sekä niiden tarjoamiin työkaluihin.

– Mikro- ja pienyrityksille nyt tarjolla oleva työkalupakki on kapea. Työkalut on suunniteltu suuremmille yrityksille. Tarvitaan muutakin kuin tukea markkinatutkimuksiin. Esimerkiksi kasvukonsultti, joka kuittaa palkkionsa vasta ensimmäisestä kaupasta, voisi ohjata pieniä yrityksiä oikeaan suuntaan. Lisäksi meillä tuetaan edelleen enemmän teknologioiden kehittämistä kuin kaupallistamista. Jos katsotaan esimerkiksi lännestä, amerikkalaiset myyvät ensin idean, minkä jälkeen tarvittava teknologia kehitetään yhteistyössä asiakkaan kanssa, Muhos pohtii.

Entä minkälaisen ohjeen tutkijat antavat kunnille ja aluekehittäjille? Yksi vahvasti esiin nousevista työkaluista on koulutuksen hyödyntäminen, verkostoituminen alueen oppilaitosten kanssa – ja niiden säilyttäminen alueilla.

Matti Muhos poimii esimerkkejä Tanskasta, missä on kiinnitetty vahvasti huomiota siihen, että kasvun edellytyksiä luodaan tasaisesti eri puolille maata. Siellä yliopistokoulutusta tarjotaan kaupunkien ulkopuolellakin, teollisen ydinmaaseudun keskuksissa kuten Keski-Jyllannin Herningissä. Koulutusta ei siis keskitetä vain isoihin keskuksiin.

– Päätäjänäkökulmasta on tärkeää miettiä näitä toimintaedellytyksiä, jotta kasvu on mahdollista myös tulevaisuudessa, Muhos sanoo.

Nopean kasvun vaiheessa yritykset tarvitsevat korkeakoulutettua työvoimaa ja toimivia ratkaisuja työvoimapulaan. Maahanmuuton sujuvoittamisen ohella Muhos kannustaa kaksivaiheisten tutkintojen hyödyntämiseen siten, että maisterivaiheen opiskelijat voisivat työskennellä yrityksissä nykyistä joustavammin.

Rohkeasti mallia naapurikunnan onnistumisista

Kun kasvua tavoitellaan, keskeiset tekijät ovat siis koulutus ja työvoiman saatavuus. Maahanmuuttoon ja koulutuspolitiikan resurssien jakoon kunnilla on rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa. Mutta on vielä kolmaskin keskeinen tekijä: tieto ja sen hyödyntäminen kasvun tukemiseksi.

Ossi Kotavaara kannustaa kuntia lähtemään rohkeasti benchmarkaamaan, ottamaan mallia muista.

– Meillä on monia pieniäkin kuntia, jotka ovat pystyneet luomaan vahvan kasvun kehyksen. Kasvu on siis todistetusti mahdollista – kasvukeskusten ulkopuolellakin. Miksi sitä ei voisi skaalata kuntiin laajemmin?

Muhos laajentaisi benchmarkausta myös ulkomaille, etenkin viennin kehittämisessä.

– Verrokkimaista saadaan oikea peili tilanteellemme. Omakuva viime vuodelta ei taas kerro paljonkaan oleellista. Mallit ja tietoon pohjautuva kehittäminen vievät eteenpäin, joten kannustan jalkatyöhön tähän suuntaan.

Myös Ossi Kotavaara painottaa jatkossakin tiedonkeruun tärkeyttä. – Tarvitaan lisää systemaattista ja vertailevaa tilastointia kuntatasolla sekä seurantaa, miten kehitys etenee. Tämä tarve tunnistetaan myös kuntien yrityspalveluissa.

Karttojen äärellä kannattaa siis jatkossakin viettää aikaa ja tutkia, mitä ne kertovat oman alueen vahvuuksista. Tällä erää karttojen kertoma viesti on Suomen maaseutukunnille monin tavoin positiivinen, jopa toiveikas. •

Aluetilastollinen katsaus mikro-, pien-, ja keski suurten yritysten alueelliseen kehityskuvaan julkaistiin 15.5.2024

➔ KAKS rahoitti tutkimusta.

ETÄTYÖPISTEIDEN OLOSUHTEET KUNTOON

Etätöissä työhyvinvointi on pitkälti työntekijän itsensä harteilla. Työnantaja voi kuitenkin olla hyvänä tukena etätöergonomian parantamisessa.

COVID-19-pandemian vuoksi vuonna 2020 yli miljoona suomalaista siirtyi tekemään etätöitä. Uusi yllättävä tilanne johti siihen, että etätöihin siirryttiin useimmiten täysin suunnittelematta.

- Ennen korona-aikaa etätöihin jääminen saattoi tuntua hankalalta,

kun piti tehdä erillinen suunnitelma etätöihin jäämisestä ja raportoida tehtyjä töitä työnantajalle. Korona-aikana etätöiden toteutustavasta tai suunnitelmasta ei sen sijaan tarvinnut sopia erikseen työnantajan kanssa, mikä teki etätöskentelystä helpompaa ja sujuvampaa, sanoo Itä-

Suomen yliopiston Kansanterveys-tieteen ja kliinisen ravitsemustieteen yksikön opetusavustaja **Katja Holm**.

Koronan jyllätessä Holm alkoi pohtia, voidaanko olla varmoja siitä, että ihmiset pysyvät etätyöpisteillään ylipäätään työkykyisinä. Kun työpaikoilla huolehditaan, että työtilat ovat turvallisia ja terveellisiä, etätöihin siirryttäessä ei voida tietää, millaisissa olosuhteissa töitä tehdään, ja noudattavatko työolosuhteet millään tavalla esimerkiksi lainsäädännön asettamia vaatimuksia.

– Toki työntekijöitä kannustettiin pandemian aikana huolehtimaan ergonomiastaan myös etätyöpisteissään. Monet saivat esimerkiksi luvan ottaa työpisteiltään kotiinsa erillisen näytön ja näppäimistön. Mutta kuinka moni niin lopulta teki, on kysymysmerkki.

Hän huomasi, että etätyöskentelyn olosuhteita ei ole vielä tutkittu niin, että niitä voitaisiin kehittää työhyvinvointia tukeviksi. Kun keskusteluun alkoi nousta uutena terminä hybridityö, hän päätteli, että etätyöstä on tulossa ”uusi normaali”, ja että kyseessä on yhteiskunnallisestikin merkittävä asia, jota olisi tärkeää tutkia.

– Pääsin mukaan ETERGO Etätyöpisteiden olosuhteet -tutkimushankkeeseen ja kirjoitin samalla pro gradu -tutkielmani etätyön fyysisestä ja kognitiivisesta ergonomiasta tietotyössä COVID-19-pandemian aikana.

Holmin mukaan etä- ja toimistopisteiden välillä on eroja erityisesti työasunnoissa sekä laitteissa ja kalusteissa. Kotona saatetaan työskennellä vaikkapa sohvan nurkassa, eikä romanttinen mielikuva työpisteen siirtämisestä laiturin nokkaan ole sekään hyvä ratkaisu ainakaan työergonomian kannalta.

– Senhän voi jo pelkästään omin havainnoin huomata, että jos esimerkiksi työskennellään läppärillä niin, että katsotaan alaviistoon, niska on huonossa asennossa, Holm sanoo.

Hän muistuttaa työasennon vaihtelumahdollisuuden merkityksestä ja siitä, että pienilläkin nikseillä voi saada merkittävää parannusta aikaan: läppäri korokkeelle, ja erillinen näppäimistö ja hiiri käyttöön. Ja jos oikein luovaksi heittäytyy, voi vaikkapa valjastaa silityslaudasta korvikkeen korkeussäädettävälle seisomapöydälle.

Myös kognitiiviset olosuhteet etätyössä koetaan usein kuormittavina. Etätyöntekijää voi rassata esimerkiksi monitekeminen, aikapaine, epäselvät ohjeet ja erilaiset häiriöt. Kun palettiin lisätään vielä se, että etätyö on yleensä tieto- eli aivotyötä, joka voi altistaa jo itsessään monenlaiselle kuormitukselle, on tärkeää huolehtia myös kognitiivisesta ergonomiasta.

– Neuvoisin ainakin pitämään kiinni tauoista. Ne kannattaa merkitä vaikka kalenteriin, Holm sanoo, mutta myöntää, että hänellä itselläänkin tauottaminen meinaa unohtua, kun työn imu vie mukanaan.

– Ja onpa perheeni päässyt monesti kuitailemaan minulle, kun kyhjötän läppärillä keittiöpöydän äärellä, hän naurahtaa.

Työergonomiata ei siis etätyössäkään tulisi jättää pelkästään työntekijän omille harteille. Katja Holmin mukaan on tärkeää, että työnantaja keskustelee työntekijöiden kanssa etätyön olosuhteista ja kannustaa työntekijöitään pitämään huolta työhyvinvoinnistaan ja työergonomiasta.

Hän neuvoo myös tekemään työpaikoille selkeät pelisäännöt muun muassa sisäiseen viestintään.

– Olisi hyvä sopia, mistä mikäkin tieto löytyy, ja määritellä viestintävälineet, joissa tiedotetaan eri asioista. Kannattaa vaikkapa sopia kanava, jossa tiedotetaan nopeista asioista ja joihin toivotaan nopeaa reagoitua, ja toinen kanava, jossa ei ole niin akuutteja asioita. •

➔ *KAKS on tukenut tutkimusta.*

KANSAN OHJEET HALLITUKSELLE

65%

leikataan yritystuista

69%

lykätään isoja julkisia hankintoja

73%

lainaa ei oteta lisää

KAKSILLE TUTKIMUKSEN TOTEUTTI VERIAN (AIEMMIN KANTAR PUBLIC). TUTKIMUSAINEISTO ON KOOTTU INTERNETPANEELISSA 5.–10.4.2024. HAASTATTELUJA TEHTIIN YHTEENSÄ 1 055. VASTAAJAT EDUSTAVAT TÄYSI-ikäistä väestöä AHVENANMAATA LUKUUN OTTAMATTA. TUTKIMUKSEN TULOSTEN VIRHEMARGINAALI ON KOKO AINEISTON TASOLLA SUURIMMILLAAN VAJAAT KOLME PROSENTTIYKSIKKÖÄ SUUNTAANSA

Polemiikin luontokoulu

Aistit auki ja kirnaamaan – ulos sote-, kunta- ja taloushuolista

VAPAAUS KOITTAÄ

joka kevät myös Viikin tutkimustilan lehmille. Kahdeksan kilometriä Helsingin keskustasta on mahdollisuus päästä suoraan laidunten lumoon. Alueella on hyvät ulkoilumaastot pidempäänkin retkeilyyn.

Lähellä tilaa sijaitseva Viikin arboretum tarjoaa kotoperäisiä ja eksoottisia puita, pensaita ja köynnöksiä Vanhankaupunginlahdella.

⇒ *katso areena.yle.fi
(ammuu-tr)*